NEMZETI NŐNEVELÉS.

IX. ÉVFOLYAM. 1888. OKTÓBER. VIII. FÜZET.

CSÁKY ALBIN GRÓF,

VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER.

Múlt füzetünkben Trefort Ágoston halálát gyászoltuk s azt a roppant veszteséget, melyet halálával a nemzeti művelődés ügye szenvedett; e sorokban örömmel üdvözöljük utódját, a kire a királyi kegy az elhúnyt nagy férfiu szellemi örökségének gondozását bizta.

Ő felsége szeptember hó 22-én, Gödöllőn kelt legmagasabb kéziratával Csáky Albin grófot, a főrendi ház alelnökét és Szepes vármegye főispánját nevezte ki vallás- és közoktatásügyi miniszterré; s miniszteri kinevezést ritkán fogadott még a közvélemény oly egyértelmű helyesléssel, oly osztatlan bizalommal és oly teljes megnyugvással, mint Csáky Albin grófét, a kiben a rávárakozó nagy feladatok megoldásához szükséges kiváló szellemi képességeket és jellembeli tulajdonságokat egyaránt megtalálta.

Az új miniszter államférfiaink ifjabb nemzedékéhez tartozik ugyan, de azért mégis hosszú, érdemekben gazdag pályára tekinthet már vissza, melyet mint Szepesmegye főispánja, mint törvényhozó s mint zászlós úr a közügy szolgálatában töltött el. Többször megkinálták miniszterséggel; de ő mindannyiszor kitért az ajánlatok elől: a vallás- és közoktatásügyi miniszterséget elfogadta. Maga mondja a miniszteriumának tisztikarához intézett beszédében, hogy «nagy küzdelmen esett át, sokáig habozott, míg ezen nagyfontosságú, legfőbb országos érdekeket szolgáló tárcza elvállalására magát elhatározta», s a mi erre birta, «a hazaszeretetből folyó kötelességérzet volt, a mely elodázhatatlanná teszi, hogy kiálljunk egy exponált helyre akkor, a mikor az illetékes tényezők azt hasznosnak, szükségesnek hiszik.» Ez őszinte és ünnepélyes komolyságú vallomás a legbiztosabb záloga annak, hogy közoktatásunk vezetését,

nemzeti kulturánk fejlesztését az elhúnyt nagy elődhöz méltó örökös vette kezébe.

Közoktatásunknak modern, nemzeti szellemben való újjá szervezése rövid keletű még; intézményeink fiatalok s a fejlődés első nehézségeivel küzködve gondos ápolásra van szükségök; elmaradásunk nagy volt, gyorsan kellett haladnunk s az alkotások rohamosságában sok az, a mit felszínesen végeztünk, még több, a mit meg nem tehettünk s el kellett halasztanunk. Megtartani és fejleszteni azt a mi jó, reformálni, a mi javításra szorúl és pótolni, a minek még hiányát érezzük: ezek a jövő feladatai, a melyeknek emberileg lehetséges megoldását a nemzet a legszebb és legalaposabb reményekkel eltelve az új közoktatásügyi minisztertől várja.

Nem elfogultságból, hanem az ügy fontosságától és szeretetétől áthatva azt hiszszük, hogy a megoldandó feladatok közt nemzeti nőnevelésünk továbbfejlesztése, kiterjesztése és megerősítése nem foglalja el az utolsó helyet sem az életben, sem közoktatásunk új vezetőjének jóakaró gondozásában, a kit nemzeti nőnevelésünk újjáalkotójához és nagy jótevőjéhez, Treforthoz az eszmék közössége által megnemesített szoros barátság fűzött.

Olvasóink bizonyára szívesen veszik, ha Csáky Albin gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszterünk arczképét bemutatjuk, s annak kíséretében — a napilapok nyomán — életrajzának főbb adatait közöljük.

Kőrösszegi és adorjáni gróf Csáky Albin 1841 április havában született Krompachon, Szepesmegyében. Atyja az 1882-ben elhúnyt Csáky Ágost gróf, anyja Prónay Iphigenia bárónő volt, s így ő az ország egyik legrégibb magyar főúri nemzetségének sarja, a menynyiben ősei a grófi czímet még 1560-ban nyerték s valamennyi magyar főúri család között csak az Erdődyeké előzi meg régiségben, mely grófi rangját még a Habsburgok előtti időben nyerte.

A Csákyak terjedelmes uradalmakkal bírtak mind Erdélyben, mind Magyarországon, s számosan voltak a család tagjai közt, a kik nevezetes szerepet játszottak hazánk történetében. Így Csáky István gróf, a kinek rendkívül érdekes történetét és korát az akadémia által kitüntetett munkában ismertette a nem rég elhúnyt Deák

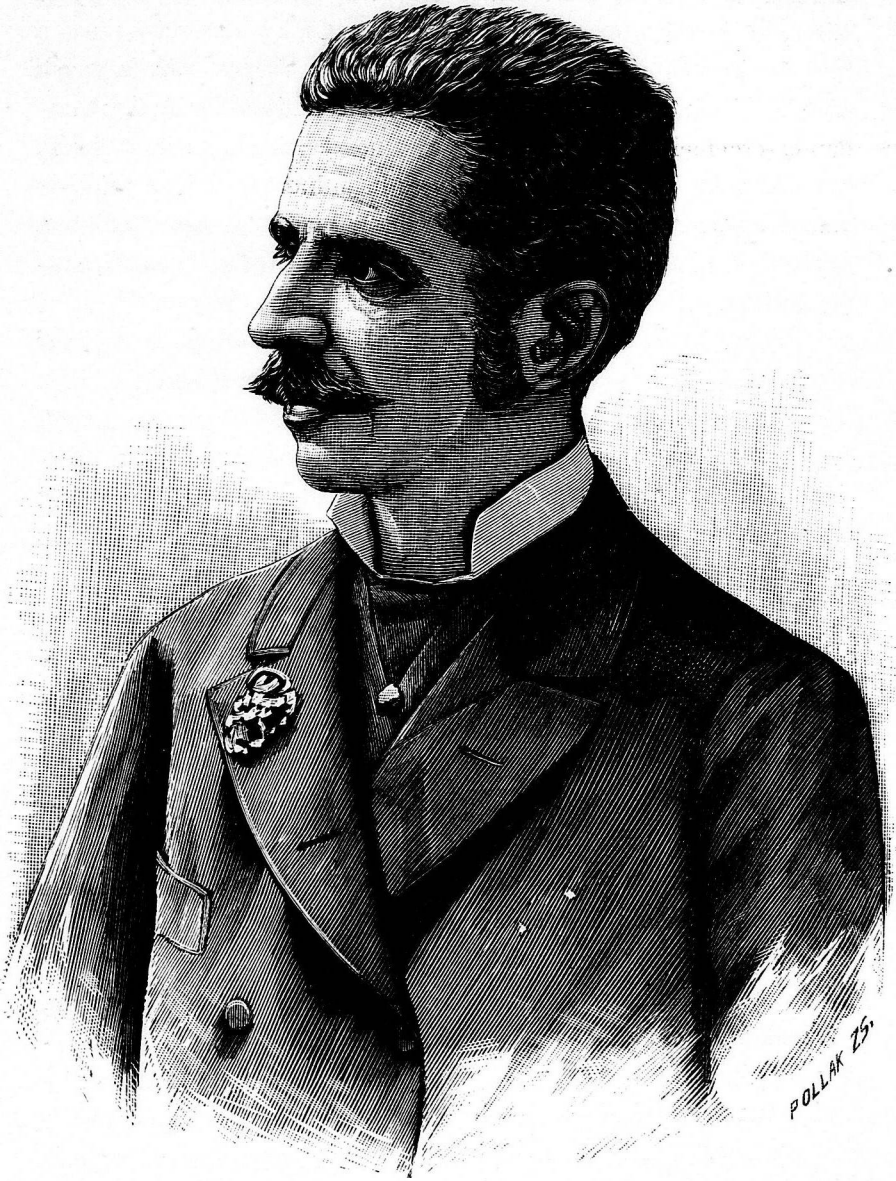

CSÁKY ALBIN GRÓF.

Farkas. Ő volt az, a ki királyi adományképen nyerte a szepesi várat, a hozzátartozó uradalommal; a Csáky nemzetség azóta Szepes várának örökös ura s ezzel együtt Szepes vármegyének örökös főispánságát is viseli. Egyik Csáky László grófnak maradandó érdemei vannak a magyar színészet meghonosítása körül, a mennyiben az e század huszas és harminczas éveiben működő ama magyar színtársulatnak, melyből a budai társaság, utóbb a nemzeti színház legkitűnőbb tagjainak vezérkara származott, éveken át intendánsa s mindig áldozatra kész pártfogója volt.

Szepesmegyének 1848-ban gróf Csáky László, a magyar országgyűlés képviselőházának mai alelnöke, volt főispánja, kinek trencsénmegyei birtokait s köztük Arany János «Katalin» című szép költeményében megörökített Budetyini várát az időben pusztították el az osztrák hadak. Az 1861-ki rövid alkotmányos időszak alatt Szepesmegye főispánságát gróf Csáky Ágost viselte, a ki a most kinevezett miniszternek édes atyja volt.

Gróf Csáky Albin Lőcsén végzé gimnáziumi tanulmányait s a jogi tanfolyamot Kassán és Budapesten befejezvén, 1863-ban ügyvédi diplomát nyert. 1865-ben, tehát alig huszonnégy éves korában Szepesmegye lőcsei kerülete képviselőjének választotta s így ő a kiegyezési tárgyalásokat előkészítő s utóbb a kiegyezést megkötött országgyűlésnek is tagja s egyik korjegyzője volt. Azonban még ezen országgyűlés befejezése előtt Szepesmegye főispánjává neveztetvén ki, képviselői székét odahagyta. Aránylag fiatal kora mellett ő az ország legrégibb főispánjainak volt egyike, a ki huszonegy évig viselte egy huzamban ezt a méltóságot.

Viselte pedig egész odaadással és lelkiismeretességgel úgy, hogy sikerült megyéjében oly adminisztrácziót teremtenie, a melynek országszerte kevés megyében van párja. Hasznos szolgálatai s ifjui tettereje föl is keltették iránta az intéző körök figyelmét s a hetvenes években Szepesmegyén kívül Sárosmegye kormányzata is reá bizatott, mely utóbbinak főispánságáról csak 1878-ban mondott le, midőn megingott egészsége megnehezíté számára a kettős szolgálatot, annál is inkább, mivel az 1878-ki rossz aratás és burgonyabetegség a rá következő télen inséget hozván az ország felső

megyéire, rendkívül tevékenységet kellett kifejtenie, ő neveztetvén ki kormánybiztosúl a nyomor enyhítésére czélzó intézkedések vezetésére.

Majdnem huszonnégy évi hivataloskodása érdemeinek elismeréseül a király a Lipót-rend középkeresztjével tüntette ki, melyhez utóbb a pápai Szent-Gergelyrend nagykeresztje is járult. Az év tavaszán pedig valóságos belső titkos tanácsossá neveztetvén ki, a megye fölhasználta az alkalmat, hogy főispánja iránti ragaszkodásának lelkes ovácziókban adjon kifejezést, melyekben pártkülönbség nélkül vettek részt a megye polgárai.

Már korábban történtek kísérletek, hogy Csáky Albin gróf tehetségeit nagyobb tevékenységi kör számára nyerjék meg. 1880-ban megkínálták a közös pénzügyminiszteri tárczával, majd ismét báró Kemény Gábor lemondása után a közlekedésügyi tárczát ajánlották fel neki, de ő az ajánlatokat, egészségügyi állapotára való hivatkozással, nem fogadta el.

Mint a főrendi háznak tagja, fontosabb alkalmakkor többször fölszólalt s ilyenkor nem közönséges szónoki tehetségének adta bizonyítékát. Beszédei mindenkor a legnagyobb figyelemre tarthattak számot. Különösen a közigazgatási dolgokban szeretett fölszólalni, mely téren elsőrangú tekintélynek van elismerve, még pedig nem csupán a gyakorlatban, hanem az elméleti téren is, a mit a közigazgatási enqueteken, a főrendiházi reformról s a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslatok előkészítő munkálataiban tanusított előkelő szereplése is bizonyít.

Báró Sennyey Pál halálával a főrendiház elnöki széke s a vele addig kapcsolatos országbírói méltóság megürülvén, a király báró Vay Miklós koronaőrt nevezte ki a főrendiház elnökévé, míg országbírává Szögyényi-Marich László főtárnokmester lett. Az így megürült főtárnokmesteri állásra vásonkeői gróf Zichy Ferencz főasztalnokmester neveztetvén ki, ez utóbbi zászlósúri méltóság is megüresedett, melyre aztán ez év tavaszán gróf Csáky Albint nevezte ki a király, néhány nappal utóbb a főrendiház alelnöki tisztét is reá ruházván. Ő tehát jelenleg az ország legifjabb zászlós ura.

1866-ban vette nőül Bolza Anna grófnőt, a néhány évvel ez-

előtt elhunyt gróf Bolza István és Vay grófnő leányát, kivel hét gyermekkel megáldott boldog házasságban él s rendesen a megye székhelyétől két órányira fekvő kastélyában tölti a nyári időt, a hol ilyenkor a felső vidék társas életének mondhatni központja van. Neje a legműveltebb főúri hölgyek egyike, ki újabb időben irodalmi téren is szép sikerrel lépett fel Dahn Felix «Odhin vígasza» című regényének sikerült fordításával. Gróf Csáky Albin maga is több szakszerű készültségről tanuskodó czikkel szerepel a publiczisztikában, különösen közigazgatási kérdéseket fejtegetvén.

Általában elmondhatni, hogy az irodalomnak és művészetnek alig vannak buzgóbb barátai a gróf Csáky párnál, melynek a magyar hazafias érzület megerősítése körül is eléggé nem méltányolható érdemei vannak a felvidéken. A gróf számos közművelődési, hazafias és jótékonysági egyesületnek az elnöke, így a Magyarországi Kárpát-egyesületé, a Szepesi történelmi társulaté, a Szeretetházi egyesületé, a Szepesi Eötvös-köré stb. Szóval magas állami méltóságának betöltésében, társadalmi tevékenységében, családja szűkebb körében egyaránt a közczélokat szolgáló komoly, megfontolt, fáradhatatlan munkásság embere. Nemes gondolkodását, hazafias érzületét, felvilágosodott szellemét és nagy műveltségét egyaránt egy oly ügy javára fogja ezentúl gyümölcsöztetni, amely nemzeti létünk megerősítésének és biztosításának tán legfontosabb tényezője. Eddig inkább szemlélője volt közoktatásunk forrongásainak, mint részese a lefolyt küzdelmeknek, de a midőn arra tökélte el magát, hogy a neki több ízben felajánlott tárczák közül ép a közoktatásügyit fogadja el, bizonyára nemcsak a szükség szavának engedelmeskedett, hanem lelke belső sugallatát követte, a mely ezt a tért jelölte meg számára olyanúl, a hol férfi kora legszebb éveinek munkásságával a legnagyobb szolgálatokat teheti hazájának.

NŐI KÖZÉPOKTATÁS.

DE GERANDO ANTONINA KÉRVÉNYE AZ ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁHOZ.

Mélyen tisztelt Képviselőház! Mint a nőnevelés egyik bajnokának, a korán elhunyt Molnár Aladárnak egykori barátja, és sok eszméiben osztozó szerény munkatársa, bátor vagyok a nőnevelés ügyében egy kérelmet nyujtani be a mélyen tisztelt képviselőház elébe.

A midőn Molnár Aladár a legelső felsőbb leányiskolákat alapította Budapesten, óhaja volt a magyar nőnevelés *középoktatásának* lerakni alapkövét: azon középoktatását, mely jelenleg már Európaszerte, még Török- és Muszkaországot sem véve ki, mindenütt létezik a nőnevelésre nézve. Ha e szó: *középoktatás*, határozottan nem is lett kimondva, mert ettől a magyar közoktatási miniszterium, nem tudom miért, nagyon tartózkodni látszik, ez volt mégis a czél, mely felé törekedtek azok, kik ezen iskolát kezdetben felállították.

Talán egészen felesleges is kiemelnem, mennyire igazuk volt. Mindenki tudja, hogy ha egy országban a férfiak hozzák a törvényeket, egyedül a nőktől függnek a nemzeti szokások és közerkölcsiség; a nő alkotja meg a családot, szoros vagy laza kötelékeivel, a mint lelki műveltsége hozza magával; a nő adja meg a jövendő nemzedék első irányát jóra vagy rosszra, a milyen fokon ő maga áll; a nő beavatkozása nélkül soha sem fejlődhetik nemzeti érzelem, ellenben nyert ügy az, mely mellett minden nő lelkesül.

És ma, midőn ezen igazságokat mindenki teljesen átlátja, az 1880 körül tett első kisérletek után, hogy mi magyarok a nőnevelés terén is versenyezzünk a többi művelt nemzetekkel, mintegy

4—5 év óta, lassan-lassan ismét hátrálni és hátrálni kezdünk, és jelenleg oda jutottunk, hogy tényleg semmi nyoma nincs többé Magyarországon a középoktatásnak a nőnevelésben, mely az egyszerű elemi oktatáson alig emelkedik feljebb. Mert a felsőbb leányiskolák legújabb szervezete szerint, a másodfokú felsőbb leányiskolák egészen azonosak a polgári iskolákkal, az egy franczia nyelv tanítását kivéve, a mi magában nem képezhet középoktatást. Már pedig miután Budapestet kivéve mind oly városokban állított az állam felsőbb leányiskolákat, melyekben alkalmasint csak ily másodfokú intézetek fognak létezhetni, tényleg a nőnevelés hazánkban az elemi oktatásra szoríttatik.

Már most, nem tudom minő okból akarunk Európa közepén egy szigetet képezni, mely a nők tudatlanságát gondosan és kegyelettel megőrzi, ellentétben a többi művelt nemzetek törekvéseivel? — Ha azt reméljük, hogy ez által az ősi egyszerűséget megóvjuk: csalódunk. Nem vehetjük körül hazánkat áthatlan khinai fallal. Bármit is csinálunk, átszivárog hozzánk a többi nemzetek légköréből, és legelébb is mind az, a mi rossz oldala van a polgárisodásnak: a fényűzés szenvedélye, a rossz regények elterjedése, stb. stb. És ha nem birunk azzal, mivel épen ellensulyozni lehet a rosszat: a valódi műveltséggel; akkor az az egész nemzetre nézve végzetes lehet.

Az elemi oktatás, a mint neve is mutatja, csak az ismeretek elemeit adja meg a növendékeknek, elvezeti őket a szellemi világ küszöbéig, módot szolgáltat nekik arra, hogy oda behatoljanak, de tényleg nem nyitja meg számukra a szellemi világ kincseit, szóval még n m tesz műveltté.

Minden kezdet nehéz, minden ismeretnek első elemei szárazok, inkább visszataszítók mint vonzók, és a legtöbben azok közül, kiket nagy nehezen elvezettek eme műveltség küszöbéig, kiknek kezébe adták az eszközöket, hogy tovább fejlődjenek, erre semmi kedvet nem érezvén, mert épen e kedvet nem ébresztették fel bennök, nem élnek ez eszközökkel; hanem eldobják, s megmaradnak a műveletlenségben. Mert lehet mondani, még az elemi oktatás is, az melyet a népnek adnak, vajmi ritkán felel meg czéljának!

Még kevésbé lesz aztán elégséges ez az elemi oktatás a városi nőnek, a ki sokkal több kisértésnek van kitéve, annak, kinek életét nem foglalja el az életfentartásra elkerülhetlen kényszerű munka. Természetesen azt követelik tőle, hogy éljen családjának, teljesítse kizárólag női kötelességeit. Ez igen szép. De honnan merítsen erőt erre, ha lelke teljesen műveletlen?

Arra, hogy valaki kötelességeit híven teljesítse, ezeket egyszer ismernie, másodszor pedig szeretnie kell, és műveltség kell ahhoz, hogy szeretni tudjuk kötelességeinket.

Műveltség kell ahhoz, hogy a nő a sok rossz példának ellenálljon, hogy övéi boldogítására szentelje idejét, minden erejét, egész életét, a helyett, hogy henyéljen, czifrálkodjék, szomszédnéivel pletykáljon vagy pedig udvaroltasson magának.

Műveltség kell ahhoz, hogy egy nő tanult férjének társa, barátja lehessen, őt a házhoz bilincselje, házát előtte kedvessé tegye, nemes tanácsadója lehessen, nem pedig csak gazdasszonya, vagy mulattató bábja.

Műveltség kell a nőnek ahhoz, hogy gyermekeit nevelje, nem pedig csak életet adjon nekik, s aztán fejlődésüket a véletlenre bizza, vagy épen károsan hatva reá, kidobja őket, iránytű nélkül és fegyvertelenül, mint a milyen ő maga volt, az élet viharába.

Ki nem tudja, mennyi rosszat okozhat az asszony a társadalomban tudatlansága, műveletlensége és léhasága által?

Ezért kérünk czélszerű középoktatást a nő számára! De senki ettől meg ne ijedjen! — Nem olyat kérünk, mint a minő a fiuké. Nem kérünk hasonlót, csak annak megfelelőt.

Először azért, mert a fiuké sem ér sokat; csak szakképzettséget ad, ha ad; de nem műveltséget. A szellemi életet épen nem kedvelteti meg.

Másodszor, mert más a férfi természete, más a nőé, már pedig a nő oktatásának a nő természetének *megfelelőnek* kell lennie.

Ép ezért: és ezt ki merem mondani, nem feleltek meg czéljoknak eddig nálunk a felsőbb leányiskola megalkotása iránti kisérletek, mert eredetileg részint a fiuk programmját követték, részint pedig a német felsőbb leányiskolákat, vagyis azok közül

egyet-kettőt vettek mintaképül, és azokat utánozták a helyett, hogy a valódi, a hazánkban létező szükségeknek feleltek volna meg.

Azok ugyanis, a kik Molnár Aladár óta ez iskolák szervezetére közvetlen befolytak, soha sem utaztak tovább mint Németországba, és soha sem vizsgáltak más nemzetbeli iskolákat. S ha egy nemzet már oly sajnos állapotban van, hogy nem birja saját talajából növeszteni azon intézményeket, melyekre szüksége van, legalább oly fajoktól kérjen utasítást, a melyek lehetőleg megfelelnek az övének, vagy pedig mindeniktől sajátítsa el a legjobbat, de ne utánozza szolgailag épen azt, mely saját nemzetiségére, nemzeti szellemére megsemmisítőleg hat. Főkép mikor tagadhatlan tény, hogy az utánzásnál mindig a hibákat utánozzák leginkább.

De meg másfelől, általános európai vélemény szerint, a németek igen sokban elsők lehetnek, de a nőnevelésben épen nem tartoznak az elsők közé. Sőt Amerikában sem tartják a német felsőbb női iskolákat utánozandóknak. Camille Sée, a női középoktatás lelkes úttörője Franciaországban, utolsó útam alkalmával egy munkát mutatott nekem, mely Amerikában jelent meg és mely a számot tevő európai női középiskolákat ismertette. E munka állítása szerint a legjobb ily iskola Európában a *genfi*, ennek adja az író az elsőséget, azután pedig a milanói és lyoni iskolákat tartja legkiválóbbaknak. És ez is valóban az elterjedt vélemény mindenütt.

Már most vajjon magyar pedagógjaink közt, kik nálunk a felsőbb leányiskolákat szervezték, melyik tanulmányozta ez iskolákat? Melyiknek tünt fel, hogy csupán egyetlen egy példával éljek, miszerint a turini női középiskolában mily gyönyörűen tanítják most a történelmet, épen a nő szempontjából, azt emelve ki, minő szerepet játszott a nő a történelemben, a polgáriasodásban, mi a nemzeti szellem, mik a nemzeti hibák és tulajdonok, hogyan lehet áldásteljesen hatni a nemzeti érzületre, mikor hanyatlott, mikor emelkedett a nemzet, és mi egy derék nő szerepe, ha a haza javát óhajtja? — Vagy ki említette meg azt, hogy Milanóban most nem régiben egy egész külön tanfolyamot nyitottak azon czélból, hogy a leányokat a jóra buzdítsák, kimutatva a nő befolyását a családra, a

társadalmi életre, sőt az összes események folyására is. Ezt pedig a leglelkesebb, a legméltóbb tanár adja elő, ki szivéből, lelkéből beszél, úgy hogy a megilletődés könnye csillog gyakran a növendékek szemében, midőn tanárukat hallgatják, és e tanítás kitörülhetlen benyomást hagy szivükben.

Oh, de mit törődünk mi mindezzel, azt hiszszük szentül, hogy épen Poroszországnál végződik a világ, azontúl pedig már semmi sincs.

Nos, ha nem akarunk más nemzetek tapasztalataiból okulni, az is indokolható, de akkor egyet sem utánozzunk, hanem alkossuk meg iskoláinkat a mi saját nemzeti szükségeinknek megfelelőleg.

Művelt polgári osztályra, és ebben művelt nőkre van a hazának szüksége, a kik elég műveltséget nyertek arra, hogy megalkothassák magukba azon lelki eszményképet, melyhez aztán egész életükön át hívek igyekezhetnek lenni, mely nekik tisztán megvilágítja útjokat az élet minden körülményei közt és lelki erőt ad ahhoz, hogy azt követhessék.

Oly polgárnőkre van a hazának szüksége, kik derék honpolgárokat nevelhessenek gyermekeikből, őket a bölcsőtől fogva önmegtagadáshoz, önuralomhoz, hasznos tevékenységhez, komoly kötelességérzethez, hősies jellemhez szoktassák és megóvják az önzés, a keleties urhatnámság, a semmittevés, a léha mulatságok szenvedélyétől, a kényelem-imádás átkos befolyásától, mely hazánk vesztét okozhatja.

És főkép oly nőkre van a hazának szüksége, kiknek minden csepp vérébe be legyen oltva a forró honszeretet, s erős, megingathatlan nemzeti érzelmet tudjon adni a jövő nemzedéknek.

Ezt mostani leány-kaszárnyáinktól hiába fogjuk várni, mert ennek elérésére nemcsak szárazon tanítni, hanem nevelni is kell, a szívre, akaratra, lélekre hatni, még pedig a szeretet melegével.

Már pedig ép ez nem lehetséges a mi jelenlegi leány-kaszárnyáinkkal. Nem lehetséges pedig azért, mert:

1-ször a bürokráczia és adminisztráczió őrültsége szállott meg minket, az irka-firka dühös szenvedélye, mely a lehető legnagyobb túlzásba ment át. A leányintézeteknél is egyedül az adminisztrá-

cziót tartják szem elől. Azt képzelik, hogy az anyáknak csupán azért vannak leányaik, s azért küldik őket az intézetekbe, hogy bámulatraméltó adminisztrácziók keletkezhessenek. Kigondolnak tehát minél több havi, heti, napi, órai kimutatást, rovatokba szednek minden hasznos és haszontalan dolgot, s úgy kifárasztják a tanító személyzetet az alakiság részleteivel, a mi legtöbbnyire *humbug*, mert hisz semmi sem oly béketűrő, mint a papiros, hogy magára a tanításra, a nevelésre, a mi a *lényeg* volna, már sem erő, sem kedv nem marad. Pedig látszattal port lehet hinteni az emberek szemébe, de valóban nevelni nem lehet. A rend mindenesetre szükséges, egy bizonyos mértékben, de ne feledjük, hogy csak másodrendű *eszköz*, nem pedig *czél*, és a túlságos fegyelem soha sem is egyéb, mint mód arra, hogy a nevelés hiányát, illetőleg lehetetlen voltát, takarják és pótolják. A fegyelem némileg elrejti a nevelés hiányát, de azért a fegyelem egy szikrát sem nevel. Külső kényszer nem hat sem a szívre, sem a lélekre. A leányintézeteknek, hogy hivatásuknak megfelelhessenek, nem kaszárnyáknak, hanem szerető családoknak kell lenniök, és ezért egyik főbenjáró föltételök, hogy túlnépesek ne legyenek. Pedig jelenleg akkor legbüszkébb egy adminisztráczió, ha minél több növendéket mutathat fel. De akár népesek az iskolák, akár nem, a kaszárnya-rendszer ideálja lebeg mindenik szeme előtt. Vegyük csak kezünkbe az összes felsőbb leányiskolák értesítőit. Tele vannak statisztikai kimutatásokkal, számok, adatok, adatok, számok minden alakban, de van-e azokban egyetlen szó is, a mely sejtetné az emberrel, hogy a lélek és szív képzéséről van ott szó? Francziaországban például, hol az állam az 1886—87. tanévben egy millió ötszáz negyvenezer frankot költött a nők középoktatására, nem számítva azon áldozatokat, a miket a községek hoztak, és még buzgó magántársulatok is, soha sem nyomtatnak az iskolák értesítőket. De ha mi, ily szegény létünkre magunknak meg is engedjük ezen luxust, legalább luxus legyen, de ne legyen egész éven át az a törekvésünk, hogy ezen kaszárnya-kimutatás mentől több fényes adattal bővelkedjék, és ne mellőzzük ezért a valódi, az egyetlen föladatot.

2-szor nem felelhetnek meg hivatásuknak a jelenlegi felsőbb leányiskolák a tananyagnak felfogása, alkalmazása miatt sem.

Mert hiszen nem annyira az lényeges, hogy *mit* tanítnak a növendékeknek, mint az, *hogyan* tanítják? Nem az a czél, hogy az emlékező tehetséget megterheljük mindazon nevekkel, számokkal és adatokkal, melyekre a nőnek életében valaha szüksége lehetne, és hogy fejéből egy kis, többé-kevésbbé zavaros szótárt, egy enciklopédiát alkossunk, mint az, hogy eszét, szivét és lelkét műveljük. Már pedig ehhez nem vezet a fiuknál alkalmazott tanításmód, hol a főczél, úgy látszik, nem *embert* nevelni, hanem bizonyos szakképzettséget adni, szakvizsgára előkészíteni. Hogyha a leányoknál is a tanítás által nem a gondolkodó tehetséget, az itéletet fejlesztik, ha a tanulás nála is csak mnemotechnikai gimnasztika, hogy ha nem szerettetik meg vele a szépet és jót, egész életére kiható szenvedélylyel, ha csupán emlékezőtehetségeig hatolnak, s azt tömik meg mindenféle lim-lommal, gyakran épen az értelem fejlődésének rovására: akkor az által semmikép sem segítik elő a valódi műveltséget.

Mert, hogyha oly tantárgyakat is tanítnak, a mi az elemi oktatásban nincs is előírva, magasabb tudományt, a mi az elemi oktatást már túlhaladja, azt sem teszik magasabb szempontból, hanem egészen elemi, alsó fokon, a mi nem vezet czélhoz.

Ennek kimutatására legyen szabad csupán egy példát felhoznom. Tanítják az irodalmat. Melyik tantárgy alkalmasabb arra, hogy csiszolja a lelket, azt nemesítse és megnyissa számára a szellemi élet halhatatlan kincseit?

E helyett mit tesznek? Annak a leánykának, a ki tankönyveinél, gyermekmeséknél, vagy gyakran nehány rossz regénynél (mert fájdalom, ezt igen korán kezdik el) egyebet talán soha sem is fogott kezében, a ki azt se tudja, mi fán terem az az irodalom: el kezdik fejtegetni, a legszárazabban és nehézkesebben, a hogy a tankönyvekből is kitünik: hogy mik az irodalom különböző fajai, mi az epopea, micsoda részekből áll, mi a hexameter, mi a fenséges irály, stb. stb.

Aztán ez hasson a szellemére, lelkére vagy szivére! Betanulja

mint a szajkó. Mert ha olvasnak is hozzá neki egy-egy mintaképet, nincs ő ily élvezetre előkészítve, lelke nem fogékony a szép iránt. De kezdjék el az irodalom tanítását, úgy hogy egy szép passzust válaszszanak valamely nagy íróból, ép olyant, a mi megfelel a növendék fejlettségének, lehet mulatságossal is kezdeni, hogy lassan-lassan érleljük lelkét, s vezessük el oda, hova elvezetni óhajtjuk; olvassuk el azt nekik eszesen, lelkesen, olvastassuk el velök is többször. Igyekezzünk velük megértetni a szépet, a magasztost, igyekezzünk főkép azon, hogy maguktól jöjjenek reá, hogy találják ki ők, miért szép és fönséges valami, és akkor, ha a megilletődés könye ragyog a szemökben, akkor remélhetjük, hogy meg vannak nyerve a szépnek és jónak.

Ha azt a passzust el is fogják felejteni, hatása megmarad, fejlesztettük a növendék gondolkodó tehetségét, fogékonyabbá tettük azt a szépre és jóra. És ha ezt nem egyszer, hanem százszor, háromszázszor, ezerszer ismételtük, akkor elérjük azt, hogy egykor érteni és bámulni fogják a remekműveket, az emberi ész legnemesebb virágait, legbecsesebb kincsét, mely fölemeli a lelket és fölavatja örökre a jellemet.

Azután ha valósággal száz meg száz remekmű volt a növendék kezében, ha gyakorlatból ismeri azokat, hogyha épen reáérnek, összegeztethetik velök ismereteiket, most ezt már ők is elvégezhetik, öntudatosan, és lesz ennek előttök értelme. De ez nem egyéb, mint tananyaguk végjegyzéke, tartalma, rendet hoz be az ismeretekbe, és ha el is marad, nem oly nagy baj. Mindegy, ha a nő nem is tudja pontosan, mértanilag értelmezni, hogy melyek a lirai költészet különböző osztályai, a mit úgyis csakhamar elfelejt, ha érzi a szépet, ha lelkesedni képes a szépért és jóért, oly fegyvert adtunk kezébe, mely híven megőrzi az élet aljas csábításai ellen. És erre van neki szüksége.

Irodalom és történet, ezek legfontosabbak a nőnevelésnél, ezek művelik leginkább a lelket, ezek a nevelés leghatalmasabb két eszköze, ha a növendék szivébe, lelkébe hatolnak, ha benne csonttá és vérré válnak, és nem akadnak meg emlékező tehetsége szélén, jegyzet alakjában.

A nő középoktatásának tehát nem lehet az összes ismereteket átkarolnia, hanem *felsőbb módon* kell egyes részletekbe behatolnia, odáig, hol már felébred az érdek és hol a növendék megismerkedik a szellemi élet varázserejével, úgy hogy az reá nézve azután nélkülözhetlen szükséggé válik az életben, buzdítni fogja kötelességének hív teljesítésére és vigasztalni a sors csapásai közepette. A milyen káros a féltudás, a félműveltség, a felső máz, mely alatt semmi sincs, olyan áldás a valódi műveltség, mely a szívben, lélekben rejlik, és melyet semmi el nem rabolhat.

Végre harmadszor, nem felelhetnek meg czéljoknak a jelenlegi felsőbb leányiskolák azért, mert azoknak élén törvényesen férfigazgatók állnak és férfi-tanárok viszik ott a főszerepet. A tanítónő csak másodrendű, sőt legtöbbnyire egészen alárendelt helyzetben van.

Már pedig eltekintve azt, hogy ez mennyire visszás, a midőn leányokról van szó: a férfi sokszor igen szépen tud előadni, ritkábban tanítni is tud, de nevelni soha sem tud. Ez egyedül az asszony hivatása.

Mert arra, hogy a szívre, lélekre, akaratra, kedélyre, erkölcsi érzékre hassunk, nem elég az, hogy jól ismerjünk valamely tantárgyat és azt érthetően elmondjuk. A növendék még egészen éretlen lény, műveletlen talaj, melyet meg kell dolgozni arra, hogy a jó mag benne megfoganhasson. A tanítónak tehát nemcsak tanultnak kell lenni, ez bizony a legkisebb, hanem úgyszólván emberszerető apostolnak, önfeláldozó, szerető lénynek kell lennie, a ki erkölcsi hatalmánál fogva, önkénytelenül megragadja minden egyes növendék akaratát, és oda fokozza, arra serkenti, hogy valóban kedve legyen a szükséges erőfeszítést megtenni, s lassan-lassan örömet találjon lelke fejlődésében. Minden egyes növendéknél meg kell tehát értenie annak lelki állapotát, és bele kell úgyszólván hatolnia, hogy megsegíthesse.

A tanítónak, ha hivatásának meg akar felelni, nemcsak tanultnak és önfeláldozó szerető lénynek kell lennie, ki minden egyes növendéke őszinte javát szenvedélylyel kívánja, hanem *anyának* is kell lennie, ki megérti, kitalálja a gyermek fejlettségi fokát, lelki

állapotát, és le tud szállni annak színvonalára, hogy magával ragadja és ne beszéljen neki feje felett.

A tanítónak még e mellett művésznek is kell lennie, ki elég érzékeny arra, hogy az általános ideiglenes hangulatot felfogja, és azt czélja elérésére mindig eszélyesen fel tudja használni, kit a növendékeinek szeretettel reá szegzett szemei megihletnek, ki eltalálja mindenkor azon módot, melylyel figyelmöket lebilincselheti, szellemöket magával ragadhatja. Ezen mód minden nap, minden perczben változik. Azért szabad tért kell engedni a tanító személyes lelkülete szabad nyilvánulásának, csak nagy vonásokban kell előszabni teendőjét, hogy minden körülmény között, azon módot alkalmazhassa, mely czélhoz leginkább vezet.

Ennek ép ellenkezőjét teszik most. Kiszabják hány sort, hány szót mondjon el a tanító minden előadásán. Ha lehetne, egy bábot öltöztetnének fel tanítónak, azon bábon keresztül, telephon útján, ugyanazon írókat mondatnák, egyszerre, az ország összes iskoláiban, míg egy káplár, puskával kezében felügyelne, hogy a növendékek látszatra figyelmesen üljenek padjaikon.

Így bábokat lehet dresszirozni, de nem embereket nevelni. Csak az nevelhet, a ki szeret, a kiről érzi a növendék (és erre nézve képzelhetetlen finom érzéke van), hogy legjóakaróbb, legbiztosabb barátja az, ki meg tudja nyerni, erkölcsi emelkedettségénél fogva, a növendék föltétlen bizalmát.

Amerikában, Svájczban, Angliában, most Franczia- és Olaszországban is, mind jobban és jobban meggyőződnek arról, hogy csakis a nő képes nevelni. Nem hiszem, hogy a magyar nő az amerikai, svájczi, angol, franczia vagy olasz nőnél kevesebb tehetséggel lenne megáldva. Ezért volna kívánatos minálunk is, hogy az elemi iskolákban, fiúknak és leányoknak egyaránt, lehetőleg *tanítónő* tanítson, a lelkeket *tanítónő* művelje, a mint az báró Eötvös Józsefnek óhaja is volt.

De főképen aztán leányintézetben, a férfiszemélyzet alkalmazása nemcsak hogy indokolva nincs, czélhoz nem vezet, de merőben még igazságtalan is: mert elzárja a nő előtt azon egyetlen,

úgynevezett «liberális kereseti módot», melyet nálunk számára a társadalom fenhagyott.

Mert hiába nehezíti meg a magas miniszterium évről-évre a nőknek a tanítónői pályára való özönlést, az által a női helyzeten nem javít. Azt még sem fogja elérni, hogy azon kis hivatalnok leánya, a mely hivatalnok hivatalát nem kötelességnek, hanem jognak tekinti, hogy abból a lehető legkevesebb fáradsággal, *úri* módon megélhessen, valaha kapálni menjen vagy mosónénak beálljon. Még divatárusné vagy kereskedő-segéd sem lesz soha belőle: mert nem elég művelt arra, hogy a munkát ne tekintse szégyennek, tehát inkább lesz öngyilkos.

Pedig lehetett volna talán belőle derék tanítónő, mert ez valódi hivatása, minden nőben ugyanis anya rejlik, és ha kellő kiképeztetést nyer, tud nevelni, és tanítni is. És a hol a nőket alkalmazzák, köztudomású, elismert dolog, hogy sokkal buzgóbbak, lelkiismeretesebbek, odaadóbbak és pontosabbak, mint a férfiak, és jobban tudnak czélhoz jutni a tanításban és főkép a nevelésben. — Csakhogy ehhez szükséges, hogy ne legyenek alárendelt, elnyomott állapotban. Mindezeknek folytán tehát, tiszteletteljes kérelmem czélját, a következő pontokban van szerencsém a mélyen tisztelt képviselőház elé terjeszteni:

1-ször. Mondja ki a mélyen tisztelt képviselőház egyszer elvileg, hogy a *női középoktatást Magyarországon megalapítandónak nyilvánítja*, s azt mulhatatlan szükségnek tekinti.

2-szor. Hogy a nők középoktatása czéljául nem a szakképzést, azaz bizonyos vizsgákra való dresszirozást, hanem *a gondolatfejlesztést, az értelem helyes gyakorlását, a szép és jó iránti szeretet ébresztését, az erkölcsi érzék megszilárdítását, a nemzeti érzet erőteljes és józan fejlesztését tűzi ki.* Határozottan kárhoztatja az emlékező tehetség gépies terhelését. *Keveset kíván felöleltetni, de azt felsőbb módon, a műveltség valódi követelményei szerint.*

3-szor. Ezen iskolákban *a tanítónőknek ép annyi jogot biztosít, és ép oly erkölcsi tekintélyt,* mint a férfi tanárnak. Egyenlő képességnél pedig, határozottan mindig *a nőnek kíván elsőséget adatni.*

4-szer. Elrendeli, mihelyt lehetséges lesz, egy középoktatási tanárnő-képezde szervezését, mely a fentebbi értelemben képezne tanítónőket és igazgatókat a női közép-iskolák számára.

És kérem, a mélyen tisztelt képviselőház tagjait, fogadják e kérelmemet minden pártérdektől és pártszemponttól eltekintve, kizárólag magas hazafias szempontból, hazafias buzgalommal, ép oly igaz buzgalommal, a minővel nyujtom azt át én, ki egyedül az ügy iránt való lelkesedésből, ide jöttem Magyarországra és beálltam egyszerű kézimunkásnak, a mi nálunk, hol mindenki úr és vezér akar lenni, sokkal hasznosabb, s az is vagyok már tizenkét év óta, holott Francziaországban, hol pedig a női középoktatás már oly fényesen meg van teremtve, vezéri állással kináltak volt meg. De hát oly családból való vagyok, mely már három nemzedéken át a hazának és nevelésügynek szánta életét, nénéről hugára. Gróf *Brunswick Teréz* alapította meg Magyarországon a legelső kisded-óvókat, és *Teleki Blanka* grófnő állította fel a legelső leányintézetet Magyarországon, melyben a növendékek magasabb kiképeztetést nyertek, melyet hat évi nehéz fogsággal kelle megfizetnie. Ez legyen nekem is mentségem és jogczímem arra, hogy meghallgattassam.

ÉSZREVÉTELEK

DE GERANDO ANTONINA KÉRVÉNYÉRE.

De Gerando Antonina nemzeti nőnevelésünknek kétségtelenül egyik legkiválóbb munkása; önzetlensége, lelkes idealizmusa, pedagógiai és irói tehetségei egyaránt méltóvá teszik őt arra a tiszteletre, a melylyel a közvélemény az igazi érdemet jutalmazza. De a miben ereje, abban gyöngesége: lelkesedése a rajongás határát érinti; mint túlzó idealistát gyakran türelmetlenné teszi őt az eszményeiért folytatott küzdelem, s elfogulttá és igazságtalanná válik a valóság iránt, a mely útját állja. Mindennél meggyőzőbben tanuskodik erről a képviselőházhoz beadott kérvénye. Női középoktatásunkat ott szeretné látni, a hova a franczia középoktatás emelkedett; s mivel nem jutottunk még idáig, elitéli, semmibe veszi mindazt, a mit e téren kivívtunk és túlzásokba tévedő, a tényekkel ellenkező, kiméletlen támadást intéz felsőbb leányiskoláink ellen, a melyek nálunk a nők középoktatását képviselik. Nem szándékozunk a kérvény tüzetes taglalásába ereszkedni, a mi több időt és tért követelne, mint a mennyivel rendelkezünk; csupán nehány állítására teszszük meg észrevételünket, arra törekedvén, hogy ne egyéni véleményünket, hanem a tényeket állítsuk szembe a kérvény igen tisztelt szerzőjének nézeteivel.

Molnár Aladár idejében felsőbb leányiskoláink még a női középoktatást képviselték — ezt vallja a kérvény — «de négy-öt év óta hátrálni kezdtünk s jelenleg oda jutottunk, hogy *tényleg semmi nyoma sincs többé Magyarországon a középoktatásnak a nőnevelésben, a mely az egyszerű elemi oktatáson alig emelkedik felül*». A felsőbb lányiskolák szervezeti szabályait és tantervét veszszük alapul, a melyeket ugyan többszörösen módosítottak, a nélkül azon-

ban, hogy lényegökben változást szenvedtek volna. A felsőbb lányiskolák szervezeti szabályai és tanterve pedig határozottan ellentmondanak a kérvény fentebbi állításának. Molnár Aladár a felsőbb lányiskola négy osztályát az elemi népiskola hat osztálya fölé építette; ez megváltozott s ma már csak a kolozsvári felsőbb lányiskola áll a régi alapon. Mivel hatosztályú elemi népiskolánk főkép a népesebb városokban alig van, szükségessé vált a felsőbb lányiskolákat is, mint minden középiskolánkat, az elemi népiskola négy osztályához csatolni; de a mikor ez történt, a felsőbb lányiskolák hat évfolyamuakká tétettek, az évfolyamok számában tehát nem szenvedtek kárt. A fiú-középiskolák nyolcz osztálya mellett — a melyek az általános műveltség nyujtásán kívül az egyetemi tanulmányokra is előkészítenek — a felsőbb leányiskolák hat osztálya nemcsak hogy az eredeti szervezettel szemben nem tanuskodik «hátrálásról», hanem teljesen megfelel a szükségletnek, arányban áll többi középoktatási intézeteinkkel, sőt majdnem pontosan megegyez a franczia és német felsőbb lányiskolák évfolyamaival is.

De talán a kérvény szerzője sem erre értette a hanyatlást, hanem arra a legújabb szervezeti változtatásra, a mely különbséget tesz a másodrendű — négyosztályú — és elsőrendű, teljes — hatosztályú — felsőbb lányiskolák között s a másodrendű felsőbb lányiskolák tantervét a polgári lányiskolákra is kiterjeszti. Szerző szerint ugyanis «*az állam Budapestet kivéve csupa oly városokban állított felsőbb lányiskolákat, a melyekben alkalmasint csak ily másodrendű iskolák fognak létezni . . . s így tényleg a nőnevelés az elemi oktatásra fog szorítkozni*». — Nem szólva arról, hogy a négyosztályú másodrendű felsőbb lányiskolák is tetemesen felül emelkednek az elemi oktatás színvonalán, a tények megnyugtathatják a szerzőt, hogy aggodalmai alaptalanok, mert a létező felsőbb lányiskolák közül három (Budapest, Kolozsvár és Lőcse) tényleg teljes, illetőleg hatosztályú, három (Sopron, Beszterczebánya és Pozsony) ötosztályú, egy (Temesvár) fejlődésben levő volt a múlt iskolai évben s csupán kettő (Trencsén, Marmaros-Sziget) alakíttatott át másodrendű felsőbb lányiskolává. Szóval a tíz iskola közül az idén már hat teljes, s azzá fog kifejlesztetni a temesvári is; sőt

új hatosztályú teljes felsőbb lányiskola felállítását határozta el Szeged városa is, s nem lehetetlen, hogy a főváros is teljes felsőbb lányiskolává alakítja át egyik-másik polgári lányiskoláját. A terv legalább felmerült a közoktatási bizottságban s megvalósításának nem elvi akadályok álltak útját. Hanyatlást tehát a felsőbb lányiskolák szervezetében történt eme legújabb változtatás sem idézett elő. Könnyen kimutathatnám ennek ép az ellenkezőjét, ha ez nem térítene el kitűzött szándékomtól, hogy csak a kérvény állításaira szorítkozzam.

De ha a szervezetben nem található fel az elemi oktatás színvonaláig való sülyedés oka: talán a felsőbb lányiskolák eredeti tantervén történtek oly módosítások, a melyek szerző mellett szólanak? — A módosítások talán gyakoribbak voltak kelleténél (hiszen majdnem minden harmadik évben változtattak a tanterven!), itt-ott, egy-egy tárgynál talán önzébb vonták az anyagot s redukálták a heti órák számát: de e módosítások a lényeget nem érintették, a tanítás színvonalát alább nem szállították. Hiszen a felsőbb lányiskolai tanítás és nevelés feladatát, mivoltát, s az egyes tantárgyak tanítása elé kitüzött czélt magyarázó helyek a legújabb tantervben is csaknem szóról-szóra megegyeznek még Molnár Aladár eredeti szövegezésével. Felsőbb leányiskoláink letértek — az igaz — arról az útról, melyre a középiskolai törvény meghozatala után mint a fiu-középiskolák riválisai vagy szatellesei rátévedtek, s alkalmazkodtak — engedmények árán is — a körülményekhez: de azt, hogy színvonaluk alásülyedt volna, vagy hogy távolabb állanának a nemzeti nőnevelés józan követelményeitől ma, mint bármikor enne előtte, a felsőbb lányiskoláknak sem szervezeti szabályaiból, sem tantervéből senki be nem bizonyíthatja. A kérvény amaz állítása tehát, hogy felsőbb lányiskoláink nem állanak már mint egykor a női középoktatás szolgálatában, mert hiszen «alig emelkednek felül az egyszerű elemi oktatáson»: nem alapúl tényeken, hanem subjektiv okokból fakad, a melyeket nem kutatunk.

Különben azzal a váddal, hogy felsőbb lányiskoláink az elemi oktatás színvonalára sülyedtek, a szerző is csak kérvénye elején áll elő, s azután teljesen megfeledkezvén róla, a felsőbb lányiskolákat

mint ilyeneket, más oldalról támadja meg. Különösen három dolgot emel ki, a miért felsőbb lányiskoláink nem felelhetnek meg hivatásuknak.

Az első vád az; hogy felsőbb lányiskoláink «*leánykaszárnyák*», *a melyekben csak «szárazon tanítanak, de nem nevelnek»*, *a melyekben a rendet és fegyelmet czélnak tekintik eszköz helyett s a melyeket megront «a bureaucratia és adminisztráczió őrültsége, az irka-firka dühös szenvedélye»*. Leányiskoláink adminisztrációját magam sem tartom mindenben helyesnek, nem különösen a főfelügyelet mostani módját, a melyen a kir. tanfelügyelők s a miniszteri biztos osztozkodnak; de hogy a tanárokat is annyira elfoglalnák az adminisztrativ teendők, hogy «a tanításra és nevelésre idejök sem marad», oly vád, a mely czáfolatra nem — legfeljebb mosolyra érdemes.

A második vád: hogy *a tanítás módja el van hibázva, mert csak «az emlékező tehetséget terhelik s a tanítás csupán mnemotechnikai gymnasztika»*; *«nem nevelnek embert, nem fejlesztik a gondolkodó tehetséget, nem szerettetik meg a növendékkel a szépet és jót, csupán emlékező tehetségéig hatolnak, melyet mindenféle lim-lommal tömnek meg»*. Minderre egy példát is idéz az irodalomtanításból. — Ha a szerző fáradságot vesz magának s végig nézi a felsőbb lányiskolák szervezetét és tantervét, meg az időnként kibocsájtott miniszteri rendeleteket: azokban ép az ellenkezőjét találja meg mindannak, a mivel a felsőbb lányiskolai oktatást vádolja. A hivatalos szervezet, tanterv és rendeletek mindazt megkövetelik, a mit ő sürget; mindazt tiltják, a mit ő kárhoztat. Vagy talán nem is a szervezetből, hanem az iskolai praxisból meríti argumentumait, a mint azt példa-idézete is bizonyítja? — De ekkor nem szabad megfeledkeznie arról, hogy az ily szélnek eresztett, név- és keletnélküli példák nem nyomnak a latban (mert más példákkal meg ép az ellenkezőt lehet bizonyítani!), s nem nyomnak különösen akkor, ha a szervezet, tanterv és rendeletek utasításaival ellenkeznek. Az irodalmi oktatásban is a tanterv ép az ellenkezőjét követeli meg annak, a mit szerzőnk példája elénk tár. Ha a szervezetet, az institucziót támadjuk meg — a mint a kérvény teszi —, annak hibáit kell

kimutatnunk, nem az iskolai praxis kinövéseit, melyek a felügyelet, ellenőrzés, tanítói képesség hiányának is lehetnek következményei. De szerzőnk — mellesleg legyen mondva — ezt sem mutatta ki hiteles, minden kétséget kizáró adatokkal. A miket mond, rá nézve meggyőzők lehetnek ugyan, de mást meg nem győznek; subjektiv értékük és igazoltságuk tán van állításainak és példáinak, objektive azonban semmit sem bizonyítanak. Egyáltalában jellemző az egész kérvény logikai konstrukciójára nézve az igen tisztelt szerző subjektivitásának, hogy ne mondjam, nőiségének uralkodó volta s az objektiv itéletnek és bizonyításnak teljes hiánya.

A harmadik vád, a miért a felsőbb lányiskolák nem felelhetnek meg hivatásuknak, az: hogy «*élökön férfi igazgatók állanak, férfi tanárok viszik bennök a főszerepet, a tanítónő csak másodrendű, legtöbbnyire alárendelt, elnyomott helyzetben van. Már pedig a férfi sokszor igen szépen tud előadni, ritkábban tanítani is, de nevelni soha sem tud. . . . A tanítónak anyának is kell lennie stb.*» — Hogy a felsőbb lányiskolák élén kezdettől fogva férfi igazgatók állottak s állanak, igaz. Magam is szivesebben látnék helyökön nőigazgatókat; de ez nálunk — egyelőre legalább — nem is annyira elvi, mint opportunitási kérdés, s ma is áll, a mit Molnár Aladár mondott, hogy a mig erre az állásra teljesen alkalmas tanítónők nem találkoznak, addig tanácsosabb, ha ez iskolák élére férfiigazgatók állíttatnak. Azt az állítást azonban, hogy a felsőbb lányiskolákban a tanítónők egészen alárendelt helyet foglalnának el, a tények határozottan megczáfolják. A múlt iskolai évi értesítőkből összeállítottam, hogy az egyes felsőbb lányiskolákban hány férfi- és hány nőtanító volt alkalmazva s egyik-másik fél összesen hány-hány heti órát adott. Adataim, melyekben csak a rendesen alkalmazott tanerőkre szorítkozom, a hitoktatókat s ideiglenes óraadókat figyelmen kívül hagytam, nem tüntetik fel ily sötétnek a tanítónők helyzetét; tudom, hogy minden részletökben tökéletes pontosságra nem tarthatnak számot, de egészben véve helyesek, hitelesek s meg nem czáfolhatók. Ez adatok a következők:

	Iskola	Tanerők		Heti órák száma	
		férfi	nő	férfiaké	nőké
1	Budapest	12	12	143	146
2	Beszterczebánya	5	5	66	69
3	Kolozsvár	2	5	35	75
4	Lőcse	5	6	72	78
5	Marmaros-Sziget	3	5	49	71
6	Pozsony	4	5	56	63
7	Sopron	5	5	70	69
8	Temesvár	3	5	27	74
9	Trencsén	3	3	49	40

E táblázat tanuságait nem magyarázom bővebben; csak azt fűzöm még hozzájuk a tanítónők helyzetének illusztrálására, hogy a budapesti felsőbb lányiskolában az osztályfőnöki tisztet kizárólag tanítónők töltik be, s mivel a budapesti felsőbb lányiskola igazgatója ez idő szerint egyúttal az összes felsőbb lányiskolák miniszteri biztosa, feltehető, hogy befolyását ugyanabban az irányban érvényesíti ezeknél is, mint a melyet a saját iskolájában követ. Azt is ki kell emelnem, a miről a kérvény nem emlékszik meg, hogy ma már minden felsőbb lányiskolában van egy-egy igazgatónő a férfiigazgató mellett, s hogy az igazgatónők hatáskörét a legújabb szervezeti szabályzat önállóbbá és tágabbá tette, mint a milyen annak előtte volt: nem csupán a női felügyeletet gyakorolják az iskolában és internátusban, hanem az igazgató helyettesítésére is hivatalosan el vannak jogosítva. Nem vagyunk még ott, a hol lehetnénk s a hol a kérvény szerzője is szeretné, hogy legyünk; de az kétségtelen, hogy nem hátráltunk, hanem haladtunk ebben a tekintetben is.

A mit a kérvény a férfitanítókról mond, hogy tanítani csak ritkán, nevelni pedig egyáltalában nem tudnak, jobb nem bolygatnom: oly kényes kérdés, a mely fölött az érdemes szerzővel valóban nem szállhatok pörbe. Döntsék el azt, ha még el nem döntötték, mások. Aligha csalódom, ha azt vélem, hogy ebben a nézetében a franczia és olasz felsőbb lányiskolák sem osztoznak. Ama kép ellen azonban, a melyet a férfitanítóról és tanításáról vázol, tiltakoznom

kell — nem a férfitanítók, hanem az igazság érdekében. Az a sablonszerűség, hogy «kiszabnák hány sort, hány szót mondjon el a tanító minden előadásán», nem létezik; valamint hogy az a «káplár is, a ki puskával ügyelne fel, hogy a növendékek látszatra figyelmesen üljenek padjaikon», csak a képzelet szüleménye. Tudom, hogy a szerző itt a hatás kedveért metaphorákban beszél, de ezeknek a metaphoráknak nem felel meg a valóság. A felsőbb lányiskolák tanterve a tananyagot csupán általánosságban szabja meg; tehát a tanár önállóságának tág teret enged. A részletes tantervet minden iskola maga állapítja meg s minden iskolában maga a tanár az, a ki a saját tárgyát a maga belátása szerint s a maga felelősségére részletezi.

Egyéb kényszernek tehát nincs alávetve ebben a tekintetben, mint annak, a melyet maga szab magára; ez az állapot pedig nagyon különbözik attól, a melyet a kérvény rajzol elénk a III. Napoleon közoktatási miniszteréről szóló anekdota nyomán.

De végöket szakítom észrevételeimnek s azok összefoglalásával, azt hiszem, sikerül kimutatnom, hogy a kérvény tárgya is elveszti alapját. A felsőbb lányiskolák, a mint szervezetük, tantervük, fejlődésük és mai állapotuk bizonyítja, nem süllyedtek le elemi iskolákká, hanem a képviselőház ezelőtt tizenöt évvel hozott határozatának s az azóta kiadott miniszteri rendeleteknek megfelelően az eleminél magasabb női oktatást — mondjuk a női középoktatást — képviselik és szolgálják: nincs tehát rá semmi ok, hogy a képviselőház *még egyszer* kimondja, hogy «a női középoktatást megalapítandónak tartja». Annak kimondására sincs szükség, hogy «a nők középoktatása nem a szakképzést, hanem a gondolatfejlesztést, a szép és jó iránti szeretet ébresztését» stb. tűzi ki feladatául; mert a mit a kérvény ebben a pontban sürget, azt a ház szintén elhatározta már s a helyes női középoktatás emez elvei egytől-egyig megtalálhatók a felsőbb lányiskolai szervezetben és tantervben. Hasonlókép elesik a kérvény harmadik pontja is, a mely «egy középiskolai tanárnő-képezde szervezését» kéri; mivel csak egy évvel ezelőtt történt, hogy a VI. ker. állami polgári iskolai tanítónőképzőintézettel kapcsolatban egy oly tanfolyam szerveztetett, a mely a

felsőbb lányiskolák felsőbb osztályai és a tanítónőképző intézetek számára képez tanítónőket, esetleg igazgatónőket.

Hogy a felsőbb lányiskolák szervezetén, tantervén és a legutóbb említett magasabb tanítónőképző tanfolyam most még ideiglenes szabályzatán lehet is, szükséges is javítani, s hogy az iskolai praxis kinövésein is sok a nyesegetni való: ki tagadná; de e reformok, s mindaz, a mi elfogadhatót a kérvény ajánl, megvalósíthatók a létező szervezet körén belül s nem követelik meg a törvényhozás intézkedését s ennek alapján új institucziók alapítását.

De föltéve, hogy jómagam vagyok elfogult a tények iránt, s a kérvény szerzője itél helyesen: akkor is fenmarad még az a kérdés, hogy opportunus dolog volt-e a kérvénynyel most járulni a képviselőház elé, s remélhet-e sikert a kérvény beadója még abban az esetben is, ha a képviselőház minden tagja helyeselné a kérvény tartalmát. Azt hiszem, bátran felelhetek nemmel. A női középoktatás megalapításának oly irányban, a mint azt a kérvény szerzője óhajtja, csak két módja lehet. Vagy a mostani felsőbb lányiskolák meghagyásával, azok mellett állíttatnának fel az új női középiskolák; vagy a felsőbb lányiskolák megszüntetésével ezeknek helyét foglalnák el. Ha egyéb ok nem, az ország pénzügyi helyzete lehetetlenné teszi bármelyik alternativa elfogadását.

Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy a kérvény igen tisztelt szerzője sem ringatja magát abban az illusióban, mintha azt, a mit kér és sürget, a képviselőház megvalósíthatná. Inkább hiszem azt, hogy czélja nem volt egyéb, mint hogy kedvencz eszméjét komoly diskusszió tárgyává tegye, s a lehető legfoganatosabban hathasson ebben az irányban a közvéleményre. Hogy eléri-e ezt a czélját, s a képviselőház valóban kitűzi-e tárgyalásra kérvényét: azt természetesen nem tudhatom, de kivánom, hogy elérje. De ha valóban ezt a czélt — vagy legalább is ezt a czélt — tűzte maga elé, sokat ártott az ügynek az által, hogy kérvényét jóelőre szétküldte a szenzácziós újságok után járó napilapoknak, a kik fel is kapták, el is temették ezt a kérdést, mielőtt az illetékes fórum előtt tárgyalásra kerülhetett volna. A napilapok referádáiból nem is vett egyébről tudomást a közönség, mint hogy felsőbb lányisko-

láink egész az elemi iskolákig sülyedtek; hogy valóságos lánykaszárnyák, a melyeket az adminisztráczió őrültsége szállt meg; hogy rosszúl tanítanak és sehogy sem nevelnek stb. stb. És sajnos, hogy ezeket a vádakat a kérvény szerzőjének neve iránti bizalomból és tiszteletből, meg a napilapok többnyire be nem avatott czikkezőinek szavára el is hitte. Nem hiszem, hogy ezzel az eljárással annyi új hívet szerzett volna a női középoktatás ügyének, mint a mennyit elidegenített a felsőbb lányiskolák intézményétől.

Nekem szent meggyőződésem, hogy nem tesz az jó szolgálatot a női középoktatás ügyének hazánkban, a ki fejszével megy a felsőbb lányiskolák gyökerének, mert az a női középoktatás, a melylyel a műveltebb nyugati nemzetek dicsekedhetnek, de a melynek ideje nálunk még nem érkezett el, csak a felsőbb lányiskolák intézményéből fejlődhetik ki természetesen, egészségesen és úgy, hogy fejlődése nemzeti nőnevelésünk egész szervezetére jótékony hatást gyakoroljon.

Sebestyén Gyula.

NÉHÁNY SZÓ A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK TANTERVÉHEZ.

A felsőbb leányiskolai új tantervnek a rajzoktatásra vonatkozó részéhez óhajtanék hozzászólani. A mi ennek átolvasása után leginkább feltűnik, az, hogy itt igen nagy szerepe jutott a mértannak, mértani rajznak, míg a szabadkézi rajzolás háttérbe van szorítva és elhanyagolva úgy, hogy annak módszeres menetét sem találjuk feltüntetve: ugyanazon hiba, mely a felsőbb leányiskoláknak régibb, 1885-ik évi tantervét is jellemzi. Közös tulajdonsága ezen régibb és az új tantervnek a kellő rendszeresség, következetesség hiánya; a különbség a kettő között csak az, hogy az új tantervbe valamivel kevesebb van felvéve mint az előbbibe és hogy annál még vázlatosabb.

Átolvasva az I. osztályra kiszabott tananyagot, az a kérdés merül fel: szükséges-e vagy czélszerű-e már ezen osztályban «rajzeszközöket» (mely kifejezés alatt a tanterv kétségtelenül vonalzót és mérőeszközt ért) használni? Fejlesztjük-e így a növendékek szemmértékét és formaérzékét annyira, a mennyire az a következő osztályban a mértani idomok helyes felfogásához és szabatos megrajzolásához is már szükséges? Kell-e a «rajzeszközöket» már az I. osztályban ismertetni, ha tekintetbe veszszük, hogy a II. osztályban majdnem egész éven át mértani rajzzal foglalkozunk? Nem volna-e sokkal helyesebb, a mértani alapfogalmak ismertetését a szemmérték és formaérzék fejlesztésével úgy egyesíteni, hogy az I. osztályban az előírt tananyagot meghagyva, a rajzeszközök használatát teljesen kiküszöböljük?

A II. osztály számára mértani rajzolás van előírva. Ezt, ha tekintetbe veszszük, hogy a leányiskolákban eddig a mértan majd-

nem teljesen el volt hanyagolva, helyeselni kell. Csak az képezheti vita tárgyát, vajjon ezen osztályban vagy a következőben, a hol a tanulók értelme mindenesetre fejlettebb, tanítsuk-e ezen anyagot.

A III. osztályra szintén rajzoló mértan van kiszabva, még pedig térmértan. Itt egy szóval sincs megemlítve az, hogy milyenek legyenek a rajzgyakorlatok, hogyan ábrázoljuk a téralakzatokat. Ábrázoló mértanilag, távlatilag, vagy talán axonometriailag? A rajzoknak ábrázoló mértani előállítása külön tanulmányt követel; a távlati rajzolás elemeit a növendékek csak a IV. osztályban tanulják, a III. osztályban még nem is birhatnak ehhez kellő rajzügyességgel; az axonometria, pl. az ú. n. Cavalier perspectiva a valóságnak oly kevéssé megfelelő képeket nyujt, hogy a tanulóknak látott távlati képek által némileg mindenesetre fejlesztett izlését nem fogja kielégíteni, hanem csak rontani. — Vagy talán épen ne rajzoljanak a növendékek, és a térmértan csak puszta előadás maradjon? Akkor miért nevezi a tanterv ezt «rajzoló» mértannak, és mi okból tette a rajzórákba? Nem volna-e jobb akkor a mértannak ezen részét a térfogatszámításokkal egyesítve szintén a mennyiségtani órákon tanítani?!

A III. osztály számára még szabadkézi rajzolás is van előírva. De lehet-e ezt mindjárt síkékítmények rajzolásával kezdeni? Hol tanulták a növendékek ezek elemeit: kört, ellipszist, oválist, csigavonalat stb., továbbá stilizált levél- és virágalakokat szabadkézzel rajzolni? Ezekről egy szó sincs a tantervben. — Mit jelentsen itt ez: «különböző stilben». Mikor még a rajzolás elemeivel küzdürk, a gyakorlatok megválasztásánál csak a formák fokozatos nehézsége lehet mérvadó; ilyenkor az ékítmény stiljéről beszélni épen oly furcsa volna, mintha az a-b-c tanítása mellett az irodalmi műfajokat akarnók ismertetni. Stilről csak akkor szólhatunk, ha a tanulóknak a megismert formák felett már némi áttekintésük lehet.

Ezekből azt látjuk, hogy a legújabb tanterv említett része semmivel sem jobb a régibbénél. Hogy a rajzoktatás a kitűzött czélt elérje, szükségünk volna tehát egy gondosabban összeállított és

részletesebben kidolgozott tantervre. Most csak ott vagyunk, a hol voltunk: minden önállóbb gondolkozású rajztanító kénytelen lesz a tantervet mellőzni; mások azt keresztülvinni óhajtván, tévútakra fognak térni, és az eredmény ismét csak olyan lesz mint eddig volt, mikor a rajztanítók — kevés kivétellel — használható tanterv hiányában kényük-kedvük szerint tanítottak, a miről az országos kiállításon mindenki meggyőződhetett.

Hollós Károly.

NEVELŐNÖKET KÉPZŐ INTÉZET TERVEZÉSE

NEGYVENKÉT ÉVVEL EZELŐTT.*

Hazánkban mind ez ideig hiányzott egy igen szükséges, azaz nőnevelőnőket képző intézet. A dolgot fölülegesen tekintő azt mondhatja: hiányzott, mert nem volt reá szükség, ellátta Magyarhon előkelőit, (mert csak előkelők tarthatnak magánnevelőnőt) a külföld házi nevelőnőkkel. A válasz életből vett igazság. De hogy ezen — a külföld ajándékozta — nevelőnők képesek voltak e magas hivatásuknak megfelelni, arra úgy hiszem nemcsak én, hanem ezer példa, ezer tapasztalás, ezer ajak azt feleli: *nem*, s hogy miért nem, arra könnyű a válasz; azért, mert nem magyarok voltak, mert nem ismerték a magyar érdekeket, s ennélfogva növendékeikbe — azt legjobb akarattal is — beoltani tehetetlenek voltak.

Ezen igen rövid vázolatka mutatja, mely szükséges a magyar hon számára nevelőnőket magyar leányokból képezni. A még előítéletek által nem korcsosított magyar leánynak (valamint minden

* E neveléstörténeti szempontból érdekes czikkecskét, melyet az idő megviselte kézirat után változtatás nélkül közlünk, a következő sorok kíséretében kaptuk: «Tisztelt tek. szerkesztő úr! A *Nemzeti Nőnevelés* szeptemberi füzetében azon figyelemben részesültem, hogy nehány régebben írt sorom közölve lett, melyek a lelkes Brunswick T. grófnőre emlékeztek. Ezen megtiszteltetés arra bátorít, hogy ide csatoljak egy elsárgult papírt (az eredeti kéziratot hitelessége tanusítására küldöm), mely tanuskodjék arról, hogy minő társalgás folyt Brunswick T., *Teleky Blanka* és Karacs Teréz közt. Ezen derék két grófnő sürgetett engem arra, hogy ha csak röviden is, írjak valamit egy felállítandó nevelőnőket képző intézetről. Így vetém röviden akkor papirra gondolatimat. Nem volt nyilvánosság elébe szánva; most sem szándékom ezzel a nyilvánosság terére tolakodni, csupán t. úrnak akartam bemutatni, hogy már 42 év előtt is volt tárgyalva a nőnevelési ügy, de hajh! még akkor nem lévén magyar kormány, az ily eszmék nem gyümölcsözhettek. Békés-Csaba, 1888 szept. 21. Tisztelettel *Karacs Teréz.*»

nemzet leányának) vérivé vált nemzetisége és hazája szeretése; ha az ilyeket tudományok által nemesítve oda képezzük ki, hogy nevelőnői állást vállalhatnak, így növendékeik lelkére bizonyosan a legczélszerűbben hathatnak. Ha magyar nőkből képezett nevelőnőket birandunk, lehetetlen, hogy oly kinövések létesüljenek, minőket az e hazát s érdekeit nem ismerő idegen nevelőnők befolyása sarjaszta ekkoráig, kik elfogultabbak voltak minthogy hazánkat — kivált annak magyar népét — ismerni is akarnák, s elbizottabbak en nemzetük nagyságába, hogy sem a magyar főrendű leány keblébe a magyar nemzetiség iránt rokonszenvet oltottak volna (melyet bármi nyelven lehet tenni, mihelyt elég magas képezettséggel bír a nevelőnő hivatalára), és elég következetlenül sokszor növendékeik keblében legyilkolják, vagy törpülni engedik éppen a hazaszeretetet, a hazáét ők, kik saját hazájukat elfogulásig bálványozzák.

Röviden: mi magyarok még alkotmányos állásunkat más európai kormányzás-formával cserélni nem akarjuk, addig azon nemzetek nevelőnői sem használhatók hazánkban, s legczélirányosabb tulajdon leányinkból képezni nevelőnőket, kik a hivatalukra szükséges tudományok kincseibe avatva, azt — nemcsak életüket tengető, tőkeként kívánják előkelőink házánál kamatoztatni, hanem valódi nemzeties lelkesedéssel járnak el magas állású, nagy jövendőjű növendékeik lelke kifejtése körül, mert mélyen érzendik, hogy fáradságuk hazájuknak gyümölcsözend.

Jelenben európaszerte zajongnak, — s ezen zajgókat már hazánk irói és nem irói is utánozva, félre verik a vészharangot, — s hangosan sopánkodnak, az ókort annyira ékesítő kegyeletek ingadozása miatt. Kiáltják, hogy a cseléd s gazdája; jobbágy s ura, a nép és papja, gyermek s szüle, feleség és férj közt omladozik a kegyelet, s e miatt nem soká veszve lesz a világ, stb. És ezen baj orvosául leginkább a nemzedék nevelőit jelölék ki a nemzetek.

Véleményünk szerint, mindazoknak igazuk van, kik a kegyeletek omladozását látják, mindazoknak kik a nevelőkre bizzák e baj orvoslását. Úgy van, csak nevelő lehet betegült lelkek orvosa, csak a nevelő lehet a még fejletlen lélektehetségek izmosítója. De ha a

nevelő vagy rossz akaratú, vagy értetlen, akkor éppen a nevelő leend az első tárgy, kin a növendék a kegyeletek megvetését gyakorolja. És ah fájdalom, ez nem ritkán történik, és higyjétek el, ily esetben sokkal nagyobb bűnös a nevelő, vagy illetőleg a nevelőnő, mint a növendék, mert azon nevelő, ki tekintetét föntartani sem bír elég filozofiával, s növendéke bizalmát megérdemleni sem bír elég ügyességgel, nyájassággal: az bizony tegyen le mesterségéről.

Hitünk szerint nem kegyeletek tisztelését kell a növendékekre erőszakolni, azaz: nem osztályokat, vagy helyzeteket jelölni ki tiszteletük tárgyául, (mert hiszen ez a bálványozást tiltó keresztény vallással ellenkezik), hanem a jót, a nemest, a magast megismerni tudó észt kell bennök kifejteni. Az ilyenre képzett növendék rendületlen tisztelője a kegyeleteknek, a valódi kegyeleteknek, azaz: az *erénynek*, melyet nem kiváltságok; hanem egyéni tehetségek, tulajdonok vívhatnak csak ki valamely osztály vagy egyén számára.

Az intézet czélja tehát az leend: hogy erényessé képeztessenek növendékei, hogy fölül emelkedve minden földi bálványok imádásán, a nagy isten által lelkünkbe oltott vallásos buzgalommal érezzék azon hivatás nagyságát, melyet elfoglalandók az életben, midőn nevelőnőkül alkalmaztatnak. Buzgó czélunk leend, tudományokkal odaművelni növendékeinket, hogy azok növendékeikből képesek legyenek a honnak oly leányokat nevelni, kik soha oly férjnek nem nyujtandják kezöket, kit lélekből nem szeretnek, nem becsülnek, hogy maradandó legyen becsülésük, tiszteletük; kik képesek lesznek növendékük lelkébe csepegtetni azon erényt, hogy oly szülők váljanak belőlük, kiket gyermekeik csak tisztelhessenek, (az ily szülő gyermeke erőszakolás nélkül kegyelettel viseltetik szülői iránt) kik képesek lesznek növendékeik lelkét a haza (e nagy, e valódi kegyeletre méltó tárgy) tisztelésére lángra lobbantani, s annak javáért áldozni tudóvá, akaróvá nevelni.

Hitünk szerint, az ily nevelőnők növendékei, nemcsak maguk tisztelni fogják a kegyeleteket, mint művelt lelkük egyetlen földi üdvözítőjét, (mert hiszen erényes lénynek, erénytől sugárzó tárgyakkal érintkezhetni égi élvezet) hanem a közvélemény által maguk is kegyelet tárgyaivá magasulnak.

Igen: hol az erény-becsülés fejtetik ki, ott a kegyeletek sértetlenül állnak.

Mint mondók tehát: intézetünkben ez van czélul kitüzve, hogy a növendékek emberiséget, nemzetiséget, családi szent viszonyokat ölelve, tisztelve, vallásosan képeztessenek, s hogy ezen képességükkel boldogítón hathassanak azon családok körében, hová egykor nevelőnőkül rendelendi a sors.

KARACS TERÉZ.

(Irta 1846 január hóban Brunswick Teréz grófnőveli párbeszéd folytán.)

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Második közlemény).*

III. *Polgári leányiskolák.*

1. A budapest fővárosi I. ker. közs. nyilv. polgári leányiskola hetedik értesítője az 1887—88. tanév végével. Szerkesztette Póra Ferencz, igazgató. — Az ig. jelentés örömmel említi, hogy az áll. polg. lányiskolák új tantervét a tanács a fővárosi polg. lányiskolák részére elfogadta. De — így folytatja — ezzel még nincs megtéve mindaz, a mi a kitüzött czél elérésére szükséges. Az aránytalanság a leánytanulók fejletlen értelmi ereje és a tanterv követelményei között azért csak fenáll továbbra is; mert az óraszám általános leszállításával nem jár karöltve a tananyagnak is számot tevő leszállítása. Ezt a tananyagot «elvégezheti» ugyan négy év alatt a tanár; a tanuló azonban meg nem emésztheti. Minthogy azonban a tananyag további leszállítása az általános müveltség szerzésének szempontjából nem kivánatos, gondoskodni kell a szükséges idő előteremtéséről olyképen, hogy a túlterhelés elkerültessék. Erre van egy mód: *a négy évre terjedő polg. lányiskolai tanfolyam két évvel való megtoldása; más szóval ezen iskoláknak hatosztályú iskolákká való kibővítése.* — Az év történetében nem fordultak elő nagyobb fontosságú mozzanatok. A tornát rendszeresen tanították; volt zongora- és táncztanfolyam, mely utóbbiról az ig. jelentés így szól: «a téli idényben tanácsi engedélylyel nyitott és szakadatlan igazgatói felügyelet alatt tartott tanfolyam úgy az elért tanczél, mint az egészségügyi és erkölcsiségi érdekek megóvása tekintetében fölötte sikerültnek mondható.» — *A tanítótestület* tagjai: Póra Ferencz, ig., Baróti Lajos, Forberger Alberta, Göőz Józsefné, Gruber Nándor, Károlyi Ilona, Sajóhelyi Béla, Staudinger Zsófia, Ujházi Irma, Vajda Pál; Dr. Fanzler Lajos az egészségtant, Dr. Oláh Béla a franczia nyelvet tanította. — *A növendékek létszáma* (az első osztály párhuzamos) *227* (36+48+52+49+42); évközben elmaradt 17. — *Vallás szerint* r. kath. 155, gör.-kel. 6, helv. 15, ágost. 31, mózes v. 20; *illetőség szerint*, helybeli 182, vidéki 85; *nyelvismeret szerint:* csak magyarul beszél 58, magyarul-németül 151, magyarul-németül-franczául 15. — *Fölvételi föltételek:* beiratási díj 1 frt, tandíj 10 frt, ifj. könyvtárra 50 kr.

2. A budapest fővárosi II. ker. közs. nyilv. polgári lányiskola tizenharmadik tudósítványa az 1887—88. tanév végével. Szerkesz-

* Az első közleményt l. a VII. füzet 402—406. lapjain. Szerk.

tette Kozma Gyula, igazgató. — A rendkívül pontos, minden részletre kiterjeszkedő ig. jelentés első fele az új polg. lányisk. tanterv ismertetésének van szentelve; második feléből közöljük az év történetének következő fontosabb adatait. «A növendékek ebben az évben is akkora számban jelentkeztek fölvételre — úgymond a jelentés —, hogy szűk helyiségeinkre való tekintettel többeket el kellett utasítanunk.» A három alsó osztály párhuzamos volt, egy vándorosztálylyal. — Mint rendkívüli tárgyakat tanították a franczia nyelvet, tánczot, zongorát, tornát. — A tanszerek gyarapítására 300 frt fordíttatott (könyvtárra 116 frt, természettani tanszerekre 117 frt, természetrajzi, vegytani szerekre 46 frt, földrajzi tanszerekre 8 frt 30 kr., rajzmintákra 11 frt). — *A tanítótestület tagjai:* Kozma Gyula, ig., Balásy Dénes, Ekkert Antalné, Erdődy Imre, Gyulay Elek, Tellér Gyula, Lubich Etel, Tausz Ferencz, Turcsányi Dezső, Vajda Pál; Dr. Fanzler Lajos, Göőz Józsefné és özv. Szüch Ferenczné, az egészségtan, torna és franczia nyelv tanítói. — *A növendékek létszáma* hét osztályban (az első három párhuzamos) *300* (51+50+41+ +41+34+34+49); évközben elmaradt 13. *Vallás szerint:* r.-kath. 223, gör.-kel. 2, helvét 18, ágost. 17, mózes 40; *illetékesség szerint:* helybeli 269, vidéki 36; *nyelvismeret* szerint: magyar 53, magyar-német 241. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj 10 frt, ifj. könyvtárra 50 kr.

Értekezés: Löschinger Zsigmond, az iskola elhunyt tanárának emlékezete. Irta Erdődy Imre.

3. Az ujpesti kir. áll. leány polgári iskola ötödik értesítője az 1887—8. tanévről. Szerkesztette Neményi Imre, igazgató. — «Az intézet a nem mindenekben megfelelő bérházból alkalmasabb épületbe helyeztetett át . . . A magas tanügyi kormány városunk egyik legszebb pontján tágas kerttel és befásított udvarral biró, iskolai czéloknak minden tekintetben megfelelő, egyemeletes épületet vett a polg. iskola számára s azt a legnagyobb gonddal átalakíttatta.» Mint rendkívüli tárgyakat tanították a franczia nyelvet és tánczot; volt isk. takarékpénztár, melyet az idén honosítottak meg. — Az iskolával kapcsolatos «ipari szakcsoportot» a növendékek számának csekélysége miatt megszüntették s e helyett egy *«női kézimunka-tanfolyamot»* szerveztek az iskolából kilépő növendékek számára, a melyben a fehérnemű-varrásnak, ruhaszabásnak és himzésnek minden ágán kívül még a gyakorlati konyhakertészetet és háztartástant is tanították, sőt az említett szaktárgyak körébe még neveléstani előadásokat is vettek fel. E tanfolyam szervezetét az ig. jelentés bőven ismerteti. *A tanítótestület tagjai:* Neményi Imre, ig., Dvorcsák Ferencz, Erschinger Jánosné, Gallauner Anna, Gallauner Lujza, Schmidt Amália; Hazslinszky Gusztáv, tanította az éneket. — *A növendékek létszáma: 131* (52+47+15+13 és a női kézimunka-tanfolyamban 4); évközben elmaradt 16. *Vallás szerint:* r. kath. 58, helvét 3, ágostai 5, mózes v. 65; *illetékesség szerint:* helybeli 125, vidéki 6; *nyelvismeret szerint:* magyarul beszélt 96, magyarul-németül 76. — Az *isk. felszerelés* gyarapodása: természettani szerekre 713 frt, term.-rajzi szerekre 328 frt; vegytani szerekre 236 frt; a tanári könyvtár gyarapodása 49 munka. — *Fölvételi feltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj 6 frt, könyvtárra 50 kr., értesítőre 30 kr.

Értekezés: «Hogyan értékesíthetjük gyermekeink szünidejét.» Irta Neményi Imre.

4. A kecskeméti áll. segélyzett polgári és elemi leányiskola XIII-ik értesítője az 1887—88. iskolai évről. Szerkesztette Pásthy Károly, igazgató. — Az év történetében nem fordultak elő nevezetesebb mozzanatok. *A tanítótestület tagjai:* Pásthy Károly, ig., Dömötör Krisztina, Götsch József, Szalontay Sándor, Szarvasy Margit, Tóth István (az elemi iskola tanítónői: Halmos Eszti, Mihailich Ida, Simonides Hermin, Szilády Mari. Gróf Ráday Margit tanítónő meghalt). — *A növendékek létszáma:* négy osztályban *142* (61+39+26+16); évközben elmaradt 13. *Vallásra nézve* r. kath. 66, helvét 38, ágostai 4, mózes v. 34; *anyanyelv* szerint magyar 133, német 9. — Az elemi iskola 4 osztályába járt 151 növendék. — *Fölv. feltételek:* tandíj 10 frt, ifj. könyvtárra 20 kr.

Értekezés: «Ifjusági olvasmányok.» Irta Pásthy Károly.

5. Az újvidéki m. kir. áll. polgári leányiskola nyolczadik értesítője az 1887—88. tanévről. Közzéteszi: Nemessányi Adél, igazgató. — A franczia nyelvet mint rendkívüli tárgyat hetenkénti 4—4 órán át tanították; a «testgyakorlatot azonban tanerő és tanhelyiség hiányában el kellett hagyni az óratervből.» Volt isk. takarékpénztár. Az intézeti felszerelések évi gyarapodása 337 frt ért. — *A tanítótestület tagjai:* Nemessányi Adél, ig., Bréger Adél, Fizely Julia, Nagel Róza, Patekné Kailbach Anna; Steiger Frigyes az éneket, Petrikné Anna a franczia nyelvet tanította. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *108* (39+29+17+23); évközben elmaradt 7. *Vallás szerint:* r. kath. 33, gör. kel. 34, gör. kath. 1, ágost. 12, helvét 3, mózes v. 25; *illetékesség sserint:* helybeli 79, vidéki 29; *nyelvismeret szerint:* magyar 8, magyar-német 53, német 3, magyar-szerb 6, magyar-német-szerb 15, német-szerb 6, szerb 11 stb. — *Felv. föltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj 4 frt, könyvtárra 50 kr., értesítőre 50 kr.

6. A szombathely városi áll. segélyzett polgári lányiskola XII-ik értesítője az 1887—88. tanévről. Szerkesztette Pálffy Boldizsár, igazgató. — A tornát mint rendes, a franczia nyelvet mint rendkívüli tárgyat tanították. Az intézet részt vett a növendékek kézimunkáival a vasmegyei iparkiállításon s arany éremmel tüntettetett ki. Az intézet felszerelésének gyarapodása 147 frt ért. — *A tanítótestület tagjai:* Pálffy Boldizsár, ig., Greisingerné-Kerecsényi Ilona, Nagy Gizella, Tattay Irén, Zeller Etelka; Divald József tanította a tornát, Schermesser Gyula a franczia nyelvet. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *170* (69+43+27+31); évközben elmaradt 10. *Vallásra nézve:* r. kath. 86, ágost. 9, helvét 1, mózes v. 75; *nyelvismeretre* nézve magyar 115, magyar-német 55; *illetőségre nézve:* helybeli 152, vidéki 19. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 50 kr., tandíj 6 frt, könyvtárra 1 frt, értesítőre 20 krajczár.

7. A székesfehérvár városi áll. segélyzett polgári leányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. Szerkesztette: Göbel János György, igazgató. — Az ig. jelentés kiemeli, hogy az 1884-ben az I. osztályba felvett növendékek 73%-a járta végig mind a négy osztályt. — Tornát, alkalmas helyiség hiányában, nem taníthattak; hasonlókép nem tarthatták meg (mint tavaly) a hatheti táncztanfolyamot a jelentkezők csekély száma miatt. A német és franczia nyelv gyakorlati elsajátítására külön tanfolyamok voltak szervezve. Volt isk. takarékpénztár és segélyző egyesület. Az isk. felszerelések gyarapodása

293 frt ért. — *A tanítótestület tagjai*: Göbel János György, ig., Alföldi Lipót, Macskássy Róza, Podhorszky Vendel, Szepessy Géza, Szladics Ilona. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *125* (42+30+26+27); évközben elmaradt 7. *Vallás szerint:* r. kath. 50, gör. kel. 1, helvét 8, ágost. 3, mózes v. 63; *illetékesség szerint:* helybeli 113, vidéki 12; *nyelvismeret szerint:* magyar 113, magyar-német 11, magyar-szerb 1. — *Felv. föltételek:* beiratási díj 1 frt, tandíj helybeliektől 10 frt, vidékiektől 20 frt, könyvtárra 1 frt.

Értekezés: «Nehány nevelési elv, tekintettel a gyermekek fejlődésére»; írta Szepessy Géza.

8. Szeged sz. kir. város polgári leányiskolájának értesítője az 1887—88. tanévről. Közzéteszi Krikkayné Barbaró Emma, helyettes igazgató. — A város elhatározta, hogy szépen fejlődő s nagy látogatottságu polg. lányiskoláját az V. és VI. osztály felállításával felsőbb lányiskolává változtatja át. — *A tanítótestület tagjai:* Zomboryné Mészáros Julianna, ig., Krikkayné Barbaró Emma, h. ig., Erőssyné Szüts Julia. Nemecskayné Fendt Malvin, Pillichné-Szendrői Julia; Bauer Frigyes, Ferenczy István, Koncz Sándor, Marossy Mór, Okruszkyné-Kutasy Emilia, óraadók. — *A növendékek létszáma* öt osztályban (az első párhuzamos) *314* (70+47+87+66+44); évközben elmaradt 37. *Vallásra nézve:* r. kath. 180, gör. kel. 10, ágost. 9, helvét 5, mózes 110; *nyelvre nézve:* magyar 286, német 27, szerb 1; *illetőségre nézve:* helybeli 241, vidéki 73. — *Felvételi föltételek:* ?

Értekezés: «Emlékbeszéd Dr. Tóth János, népiskolai felügyelő felett», írta és felolvasta Krikkay Barbaró Emma.

9. A győri m. kir. áll. polgári lányiskola VI-ik értesítője az 1887—88. tanévről. Közli Vargyasné-Petz Vilma, igazgatónő. — A növendékek létszáma «feltünően emelkedett»; a tornatanítás alkalmas helyiség hiánya miatt teljesen elmaradt. — *A tanítótestület tagjai:* Vargyasné-Petz Vilma, ig., Czerner Sándor, Czikann Berta, Gyubek Ferencz, Hosztnik Jozefin, Timár Fanny. — *A növendékek létszáma* négy osztályban *191* (87+48+34+22); évközben elmaradt 14 (a megelőző évben volt 160 növendék). *Vallásra nézve:* r. kath. 88, ágost. 18, helvét 3, mózes 82; *illetőségre nézve:* helybeli 155, vidéki 36; *anyanyelvre nézve:* magyar 188, magyar-német 3. — *Felv. föltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj 10 frt, ifj. könyvtárra 50 kr.

10. A makói áll. segélyzett községi polgári lányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. (VIII. évf.) Közzéteszi Horváth Illés, h. igazgató. — Tornát csak a nyári hónapokban tanítottak. — *A tanítótestület tagjai:* Horváth Illés, h. ig., Ficsór József, Halász Árpád, Halászné Tanos Irma; Tóth Imre, óraadó. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *65* (20+21+13+11); évközben elmaradt 2. — *Vallásra nézve:* r. kath. 14, gör. kath. 3, helvét 13, ágostai 2, mózes v. 33; *nyelvre nézve* egynek kivételével mind magyar; *illetőségre nézve:* helybeli 59, vidéki 6. — *Felv. föltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj 10 frt, ifj. könyvtárra 60 kr.

11, Tanévi értesítő a szentes városi két osztályú polgári lányiskoláról (1887—88). Közzéteszi Csuppai Kindermann Erzsébet, igazgatótanítónő. — Tornát nem tanítottak, franczia nyelvet igen. Kiemeljük, hogy az igazgatónő, a ki mellett csak óraadók működtek, *heten-*

ként 30 órában tanított német nyelvet, számtant, földrajzot, történetet, természetrajzot, kézimunkát és egészségtant! — A tanítótestület tagjai: Cs. Kindermann Erzsébet, ig., Praznovszky Etel, Dósa Etel, Joó János és Joó Károly, óraadók. — *A növendékek létszáma* két osztályban *90* (43+47); évközben elmaradt 14. — *Vallásra nézve:* r. kath. 29. helvét 31, ágostai 2, gör. kel. 1, mózes v. 32; *illetőségre nézve:* helybeli 83, vidéki 7. — *Felv. föltételek:* beirási díj 50 kr., tandíj 4 frt.

Értekezés: «A nők rendeltetése és hatásköre», írta Cs. Kindermann Erzsébet.

12. A brassói m. kir. áll. elemi és polgári iskolák értesítője. Szerkesztette Orbán Ferencz, igazgató. — Csak a polg. iskolára vonatkozó adatokat veszszük ki az értesítőből. Az év történetében nem fordultak elő fontosabb események. — *A tanítótestület tagjai:* Orbán Ferencz, ig., Förderné Sólymosi Anna, Geőcze Sarolta, Killyéni Endre, Madarassyné Jancsó Riza, Raidl Sándor; Orbán Ferenczné (franczia nyelvre) és Stark Vilmos (énekre) óraadók. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *101* (45+27+15+14); évközben elmaradt 16. *Vallásra nézve:* r. kath. 38, helvét 20, ágostai 23, gör. kel. 12, mózes 8. *Nyelvre nézve:* magyar 75, magyar-német 8, szász 6, román 12; *illetőségre nézve:* helybeli 82, vidéki 19. (Az elemi lányiskolák tanítónői: Borosnyay Katalin, Czinner Janka, Olescher Eugenia, Schmid Mari és Starkné Zeffer Mari; az el. isk. növendékek száma 261.) — *Felv. föltételek:* tandíj 5 frt, ifj. könyvtárra 50 kr.

13. A budapesti ágostai hitv. ev. magyar-német gyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1887—88. tanévről. (IX. évf.) — A polg. iskola negyedik osztályának felállítása a következő iskolai évre elhatároztatott. A franczia nyelvet mint rendkívüli tárgyat tanították. — *A tanítótestület tagjai:* Falvay Antal, Kardeván Vilmos, Scholtz Lajos, özv. Grissza Kálmánné (kézimunka); Dittmann Antal (rajz), Maurer Rezső (torna), Schmid Tivadar (ének). — *A növendékek létszáma* három osztályban: *182* (71+61+50); évközben elmaradt 7. *Vallásra nézve:* ágostai 80, helvét 9, r. kath. 11, gör. kel. 2, mózes v. 82; *anyanyelvre nézve:* magyar 151, német 30, tót 1. — (Az elemi lányiskolák tanítói: Küttel Kornélia, Mikolik J. Kálmán, Rajnai Klára, Szelényi Gizella, Tomassek Ilona, özv. Gerzsó Károlyné; az el. lányosztályokba járt *270* növendék.) — *Felv. föltételek:* ?

Értekezés: «Család és Iskola», írta Luttenberger Ágost.

14. A kőszegi államsegélylyel fentartott polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. Közzéteszi Steierlein Gábor, igazgató. — A polg. lányiskolára vonatkozólag az ig. jelentés nem foglal magában semmi közérdekű dolgot. *A tanítótestület tagjai:* Steierlein Gábor, ig., Draskovics de Ponty Jolán, Gyurász Irén, Kerner Teréz, Steierlein-Lassner Gizella, Mösz Lajos (ének). — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *47* (17+13+8+9); évközben elmaradt 3. *Vallás szerint:* r. kath. 16, ágostai 21, helvét 1, mózes 9; *anyanyelv szerint:* magyar 24, német 23; *illetőség szerint:* helybeli 29, vidéki 18. *Felv. föltételek:* ?

15. Az iglói ág. hitv. ev. népiskola és polgári lányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. (VIII. évf.) Közli Kertscher Ede, e. i. igazgató. — Némi módosításokkal a miniszt. rendelettel kiadott tan-

terv alapján tanítottak. A franczia nyelvet mint rendkívüli tárgyat tanították. Az iskolaszék a tanítótestülettel egyetértve elvben elfogadta internátus felállításának szükségességét. — *A polg. leányiskolai tanítótestület tagjai:* Alexy Emilia, Bömisch Ede, Dobó Adolf, Kellner Mária, Marton Károly (ének, torna), Philipp János (szépírás), Seltenreich Hugó, óraadók. — A *növendékek létszáma* négy osztályban: *83* (22+24+21+16); évközben elmaradt 2. *Vallásra nézve:* ágostai 26, helvét 8, r. kath. 22. mózes 17; *anyanyelvre nezve:* magyar 23, német 59, tót 1; *illetőségre nézve:* helybeli 56, vidéki 27. (Az elemi lányosztályokba járt 89 növendék.) — *Felv. föltételek:* beirási díj 1 frt; tandíj: az I—II. osztályban helybeliek 5 frt, vidékiek 10 frt; a III—IV. osztályban helybeliek 11 frt, vidékiek 17 frt.

16. A czeglédi áll. polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. Közzéteszi Elefánti József, igazgató. — Az ig. jelentés panaszosan említi «az iskola évek óta elhanyagolt, elintézetlen ügyeit» s különösen kikel a szülők indolenciája ellen, a kik az iskolát semmiképen sem segítik hivatása teljesítésében. «Valóban azt kell hinnem — így fakad ki — hogy az egész világon nincs úgy, mint nálunk!» Az iskola tanszertára «egyetlen egy taneszközzel sem szaporodott». Tornát, franczia nyelvet tanítottak. — *A polg. leányiskolai tanítótestület tagjai:* Elefánti József, ig., Bartal Sarolta, Ehrlich Ilona, Gallauner Etelka, Raabné Gallé Kornélia, Zányi Janka. A *növendékek létszáma* négy osztályban: *80* (34+15+18+13); évközben elmaradt 7. *Vallásra nézve:* r. kath. 31, helvét 19. ágostai 2, gör. kel. 1, mózes 27; *nyelvre nézve:* egynek kivételével, mind magyar; *illetőségre nézve:* helybeli 71, vidéki 9. — *Felv. föltételek:* beirási díj —, tandíj helybeliek 3 frt, vidékiek 5 frt, tanári könyvtárra 50 kr., ifj. könyvtárra 25 kr., értesítőre 25 krajczár.

Értekezés: «Nehány szó az énektanítás hasznáról és módszeréről a polgári lányiskolában» (2½ oldal!), írta Raabné Gallé Kornélia.

17. Kassa sz. kir. város községi polgári fiu- és leányiskolájának XV-ik értesítője az 1887—88. tanévről. Közli Mártonffy Márton, igazgató. — Az ig. jelentés kiemeli az iskolaépület czélszerűtlen voltát; nem volt megfelelő tornahelyiség és sok bajjal kellett küzdeni a kézimunka és rajz tanításánál. De egyúttal reményét fejezi ki, hogy a városi hatóság czélszerű új épületben fogja elhelyezni eme virágzó intézetét. — Az iskolának volt önképzőköre a felsőbb osztályok számára. Tornát, franczia nyelvet tanítottak. A *polg. lányiskolai tanítótestület tagjai:* Mártonffy Márton, ig., Gyurász Gyuláné, Tobiás Endréné, Kolacskovszky Elza, Meiszner Regina; Krantz Béla, Strohbach Géza, Kavenits Antal és Horvát Lajos a polg. fiiskolából. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *165* (43+42+47+33); évközben elmaradt 8. *Vallás szerint:* r. kath. 62, gör. kath. 1, ágost. 7, helvét 4, mózes 91 (egyéb adatot nem közöl az értesítő). — Tandíj: 10 frt; ifj. könyvtárra 50 kr.; nyomtatási költségek 30 kr.

18. A n.-enyedi áll. segélylyel fentartott közs. polgári fiú- és leányiskola s azok előkészítő osztályainak 1887—88. tanévi értesítője. (VI. évf.) Szerkesztette: Dancs Samu, igazgató. — «Akadályozó befolyással volt a tanításra — úgymond az ig. jelentés — a leányiskola két helyisége. Pedagógiai szempontból isk. helyiségnek nem alkal-

mas; törpe, sötét, szűk. A tanulók egészséges fejlődése kétes kimenetelű, sőt a tanórák rendes, eredményes megtartása sem kivihető a késő őszi és téli napok délutáni óráiban. Az iskolaudvar szabad mozgásra, a lakók zavaró közbelépésén kívül sem alkalmas. Tanácskozó szoba hiánya ily szűk helyiségben, hol a tanuló és tanító az órák közti szünetet kénytelen pihenés nélkül tölteni, az egészség megzavarását kikerülhetetlenül maga után vonja.» — *A tanítótestület tagjai:* Dancs Samu, ig., Király Miklós, Klimesné Balogh Róza, Kizmanicsné Grail Eleonora, Réthy Gábor, Sebestyén Sándor, Zaida János (ének). — *A növendékek létszáma* az előkészítő osztálylyal együtt öt osztályban: *111* (53+26+16+8+8); évközben elmaradt 7. *Vallás szerint:* helvét 76, r. kath. 21, ág. 6, gör. kath. 1, gör. kel. 2, mózes 5; *nyelvre nézve:* magyar 105, román 3, német 3; *illetőség szerint:* helybeli 91, vidéki 20. — *Felv. föltételek:* beirási díj 50 kr., tandíj 4 frt.

19. A kapuvári m. kir. áll. asztalos-ipartanműhelylyel kapcsolatos polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1887—88. tanévről. Szerkesztette Scherer Gyula, igazgató. — A negyedik osztály felállításával a polg. lányiskola az idén lett teljessé. A kétemeletes új isk. épület felállításához az előkészületek megtétettek. — *A polg. l. isk. tanítótestület tagjai:* Scherer Gyula, igazg., Karner Mária, Lukesch Flóra, Cs. Nagy Zsuzsánna s a p. fiúiskola tanárai mint óraadók. — *A növendékek létszáma* négy osztalyban: *42* (14+13+10+5); évközben elmaradt 1. *Vallásra nézve:* r. kath. 15, ágostai 2, helvét 1, mózes 24; *anyanyelv szerint:* magyar 40, német 2; *illetőség szerint:* helybeli 30, vidéki 12. — *Felv. föltételek:* beirási díj 1 frt 50 kr., tandíj 5 frt, könyvtárra 1 frt.

20. A n.-szőllősi műasztalossági és gazdászati szaktanfolyamokkal összekapcsolt áll. polgári fiú- és leányiskola hetedik értesítője az 1887—88. isk. évről. Szerkesztette Baranyai Gyula, igazgató. — «Hogy iskolánk napról-napra nagyobb népszerűséget nyer — úgymond az ig. jelentés — mutatja azon körülmény is, hogy a jelen évben több vidéki tanuló iratkozott be mint tavaly.» — *A tanítótestület nőtagjai:* Baranyainé Quincz Emilia, Néher Paula, özv. Rauschmann Józsefné, Thoma Karola. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: *62* (25+15+13+9); évközben elmaradt 9. *Vallásra nézve:* r. kath. 14, gör. kath. 5, helvét 9, ágostai 1, mózes 33; *nyelvismeret szerint:* magyar 21, magyar-német 2, magyar-orosz 4, magyar-héber (?) 33; *illetőség szerint:* helybeli 50, vidéki 12. — *Felv. föltételek:* beirási díj 50 kr., tandíj 5 frt.

21. A rimaszombati nyilv. polgári leányiskolának 1887—88. (huszadik) évi értesítője. Közzéteszi Fábry János, igazgató-tulajdonos. — Rimaszombat városa 300 frttal segélyezte az intézetet, melynek fenmaradása még mindig nincs végleg biztosítva. — *Az intézetben tanítottak:* Fábry János, ig., Csider Gizella, Fábry Ida, Kerekesné-Fábry Aranka. — *A növendékek létszáma* az előkészítő osztálylyal együtt öt osztályban: *48* (7+9+13+12+7). *Vallásra nézve:* ágostai 11, helvét 13, r. kath. 10, mózes 14. — *Felv. föltételek:* beirási díj: nincs; tandíj 36 frt, könyvtárra 2 frt, irószerekre 2 frt.

IRODALOM.

ABC ÉS OLVASÓKÖNYV. Szerkesztették: *Komáromy Lajos*, *Lakits Vendel*, *Luttenberger Ágost* és *Péterfy Sándor*. Kiadja a Singer és Wolfner czég Budapesten. Ára, erősen bekötve *20 kr.*

E hét nyomtatott ívre terjedő könyvecske három főrészből áll, u. m. 1. a kis betűk begyakorlása, 2. a nagybetűk megismerésére szánt fejezetből s végül 3. olvasókönyvi részből.

A betűk ismertetésére és begyakorlására vonatkozó részekben a szerzők az írva olvasás-tanítás legtermészetesebb és legelterjedtebb módszerét követik s az egyes kisbetűket külön-külön, egyenkint mutatják be gondosan szerkesztett írott (lito-czinkografikus) és nyomtatott gyakorlatok élén, míg a nagybetűk közül néhány esetben egyszerre több egymáshoz hasonlító betűt is csoportosítottak az olvasásra szánt gyakorlatok elején. Az írott betűk begyakorlására vonatkozó részek minden egyes gyakorlatnál megelőzik a nyomtatott betűs részeket és oly kifogástalan, egyszerűen szép írás-mintákból állanak, melyek — távol minden fölösleges czikornyától — még a fejlettebb szépízlés követelményeinek is megfelelnek.

Az ABC-és könyv kisbetűs részének tanmenete, illetve a betűk megismertetésénél követett sorrend mereven ragaszkodik az írott betűk egymásból származásának sokak által igen is nagyrabecsült egymásutánjához; valószínűleg felteszik a szerzők, hogy a gyakorlatilag képzett tanítók növendékeiket alaposan átvezetik az írva-olvastatásra vonatkozó előgyakorlatokon, még mielőtt azoknak az ABC-és könyvet kezükbe adnák. A betűk egymásutánjának megállapításánál ép úgy figyelembe vették a szerzők a hangok kiejtésének nehézségeit, valamint a betűk írásának begyakorlásánál fölmerülni szokott akadályokat. Mind a kis-, mind a nagybetűk ismertetésére szánt részekben szembetünő fokozatossággal haladnak a gyakorlatok a könnyebbről a nehezebbre. A kisbetűs fejezetben az egyes betűk bemutatása után előbb magánhangzóval kezdődő s mássalhangzóval záródó rövid egytagú szók állanak a gyakorlatokban s csak azután következnek mássalhangzóval kezdődő egy- és többtagú szók, különös tekintet lévén arra, hogy a megismertetni szándékolt új betű a felvett szókban majd *végül* — mint a hol az legjobban hangoztatható magában is —, majd *elül*, majd pedig a szók *közepén* forduljon elő. Gond van fordítva arra is, hogy a már megismertetett betűk minden későbbi gyakorlatban előforduljanak s ismételtessenek. Általában véve a gyakorlatok legnagyobb részében előbb összefüggés nélküli egymás mellé sorolt szók, azután egymástól független mondatok állanak, egyrészt az olvasási

nehézségek fokozatos legyőzése czéljából, másrészt azért, hogy a növendékek az olvasni való anyagot könyv nélkül be ne tanulhassák: végül apróbb — lehetőleg egyszerű és rövid mondatokból álló — olvasmányok következnek, melyeken az erőltetettségnek nincs semmi nyoma, a mi annál inkább elismerést érdemel, mivel a korlátolt számú betűkkel való fogalmazás, magától érthetőleg, rendkívül nagy nehézséggel jár. A szerzők nemcsak a nagy-, de már a kisbetűs részben is igen sok olyan — a gyermekek tapasztalási és eszmekörébe illő s e mellett kedélyes — olvasmányt nyujtanak, a melyeknek az u. n. «beszéd- és értelem-gyakorlatok» tárgyalása közben is nagy hasznát vehetik a tanítók. Azon nagy nehézségen, a mely a magyar nyelvben oly gyakori s már a mondatok szerkesztésénél is elkerülhetetlen többtagú szók olvastatásának begyakorlásánál szokott felmerülni: a szerzők oly módon segítenek, hogy míg kezdetben minden többtagú szót tagokra beosztva nyújtanak a nyomtatott részben, addig később — az összetett kisbetűktől kezdve — a kéttagú szókat elválasztás nélkül, a három- és többtagúakat szétválasztva adják, — a nagybetűktől kezdve már minden szó tagolatlanul áll. Az írott részben, a hol majdnem kizárólag egy- és kéttagú szók fordulnak elő, már előbb meg van kezdve a szótagok egybeírása.

Az ABC-és könyv olvasókönyvi részében 40 kis olvasmány foglaltatik. Ezek között ott találhatók a legjobban sikerült s *még eddig hasonló czélra fel nem használt magyar gyermekversek gyöngyei*, a melyeknek szíve nemesítő és nyelvérzéket fejlesztő hatását minden szakértő azonnal felfoghatja. Egyebek között ez is oly újítás, mely e könyvecskét a régibb ABC-és könyvektől előnyösen különbözteti meg. Egyébként a szerzők által írt s a más könyvekből nem szolgailag átvett, hanem teljesen újra feldolgozott olvasmányok is mind megütik a mértéket. Nincs ezen könyvecskében egyetlen egy olyan olvasmány sem, a melynek megértése a 6—7 éves gyermekre nézve akár tartalmilag, akár nyelvi szempontból nehézséggel járna. Gyermekded kedélyesség vonul át az egész könyvön, a nélkül, hogy bárhol is *gyerekessé* válnék az előadás módja. A szerzők le tudtak ereszkedni a gyermeki lélek körébe s a helyett, hogy maguk a porba hajolnának a kicsinyek kedveért, kézen emelik fölfelé a fejlődő gyermeki szellemet.

A könyvben alkalmazott képek tiszták, csinosak s míg egyrészről a gyermekeket az első pillanatra megragadják s tartósan gyönyörködtetik, másrészt kedélyképző czéllal is bírnak s ebbéli hatásukat bizonyára nem is fogják eltéveszteni. A betűk tiszták, nagyok; a technikai beosztás arányos és tetszetős, a mi — a mellett, hogy a gyermekek szemét kiméli — az olvasást is rendkívül megkönnyíti. Általában az egész kiállítás dícséretére válik mind a kiadóknak, mind a nyomdának.

Összehasonlítva ezen ABC-és könyvet más hasonló könyvecskékkel, el kell ismernünk, hogy (ez még a külföldi ilynemű irodalmi termékek közt is kiváló helyet érdemelne, s hiszszük, hogy) ezzel népiskolai irodalmunk valóban gazdagodott, — azért e könyvecskét a legmelegebben ajánljuk a szakférfiak és szülők szíves figyelmébe. G.

KÉPES MAGYAR OLVASÓKÖNYV. Szerk.: *Komáromy Lajos, Lakits Vendel, Luttenberger Ágost* és *Péterfy Sándor*. Kiadó *Singer* és *Wolfner*. 24 ív, 49 kép. Ára kötve 70 kr.

Ezen, az elemi népiskola V. és VI. osztályai, valamint az ismétlőiskolák számára készült olvasókönyv költeményeken kívül föld- és néprajzi olvasmányokat, kedélyes jellemképző történeti képeket és elbeszéléseket és végül a természetismeret, gazdaságtan és ipar köréből vett olvasmányokat foglal magában.

A költeményeket a szerkesztők remekíróink azon költeményei közül szemelték ki, a melyeket a 12—13 éves tanuló ifjúság is felfoghat, minden behatóbb magyarázat nélkül.

A föld- és néprajzi olvasmányok kiválólag hazánkkal és népével foglalkoznak. Ugy látszik, hogy a szerzők azt célozzák, hogy a népiskola V. és VI. osztályának növendékei, valamint az ismétlő iskolák minél többet olvassanak Magyarországról, hogy így alkalmuk legyen egyrészt arra, hogy a hazáról a már előbb tanultakat ismételjék, másrészt arra, hogy hazánkat más, oly országokkal összehasonlíthassák, a melyekről épen a népiskola felsőbb osztályaiban tanulnak. Kivánatos is, hogy a népiskola tanulói el ne felejtsék, a mit országunkról tanultak, mig Ázsia, Amerika földjét ismertetgetik velük. Egyébként az olvasókönyvbe felvett föld- és néprajzi olvasmányok jobbadán jelesebb íróink műveiből állíttattak össze. Van közöttük néhány Aranytól, egy Petőfitől, több Hunfalvy Jánostól, nehány Nagy Miklós gyűjteményes munkájából és egy Réthytől. Az egyes olvasmányokhoz szemléltetés céljából alkalmazott képek általában véve igen sikerültek. Egyébiránt a képek nagyobb része igen jó az egész könyvben.

A történeti és a kedélyképző olvasmányok tárgyának nagy része hazánk legújabb történetéből van véve. A világtörténelemből és nemzetünk régmultjából csak néhány olyan mozzanatot ismertetnek az olvasmányok, a melyek a jellem fejlődésére is nagy befolyással lehetnek. A nemzetünkről szóló történeti képek nagyrészt a jelen század alakjait és eseményeit világítják meg. Van az olvasókönyvnek ezen részében több olvasmány Horváth Mihálytól, Jókai Mórtól, Ballagi Aladártól, Zsilinszkytől, képviselve van továbbá Vas Gereben, Mikszáth, Boross, De Gerando is egy-egy olvasmánynyal.

A szerkesztők által készített olvasmányok is mind megütik a mértéket. Egyébként, a földrajzi, valamint a történeti olvasmányokat a nemzeti közérzület s a hazaszeretet lelke lengi át. A természetismeret, gazdaságtan és ipar köréből vett olvasmányok csoportja is arról tanuskodik, hogy a szerkesztők tökéletesen tisztában vannak nemcsak azzal, hogy mit kell a népiskola V. és VI. osztályának és az ismétlő iskolák olvasó könyvében nyujtani, hanem azzal is, hogy mi módon kell az ezen ismeretkörből vett anyagot elkészíteni, hogy az ne csupán tanulságos, hanem egyúttal gyönyörködtető is legyen. Szebbnél-szebb olvasmányok állnak az olvasókönyv ezen részében Gregusstól, gróf Lázártól, Herman Ottótól, Berecz Antaltól, Hoitsy Páltól, Gönczytől, Falktól. Az egészségtani olvasmányok pedig egytől-egyig dr. Fodor műve után készültek. A szerkesztők a természettan és vegytan köréből aránylag igen keveset nyuj-

tottak, valószínűleg azért, mert e tantárgyak ugyis külön kézikönyvek nyomán taníttatnak a népiskola felsőbb osztályaiban.

A nyelvezet tisztaságára és zamatosságára ezen képes könyvben is nagy gondot fordítottak a szerkesztők. Általában véve elmondhatjuk, hogy az V. és VI. osztály számára készült képes-olvasókönyvük semmivel sem gyengébb a mult évben megjelent s a II., III. és IV. osztályok részére készített könyveknél, a melyeket pedig a szakférfiak bírálata és ma már a gyakorlat is egyiránt kitünő és sikerült szép iskolai könyveknek itélt. («Egyetértés».)

*

A TANÍTÁS MŰVÉSZETE. Útmutató azon tanítók számára, kik hivatásukban mesterré kívánják magukat kiképezni. Irta *Goerth A.*, insterburgi (poroszországi) felső- és közép-leányiskolai igazgató, előbb női tanítóképző intézet vezetője, stb. Fordította és átdolgozta *dr. Havas Gyula* Besztercze-Naszód vármegye kir. tanfelügyelője. Budapest, Franklin-Társulat 1888. Nagy 8-adr. I—XVI. és 1—200 lap. Ára fűzve 1 frt.

Régi dolog és kivált ujabban gyakran hangoztatott igazság, hogy a tanítónak nem elég csak ismeretekkel birnia, hanem birtokába kell kerítenie az ismeretek közlésének titkait, mert csak ezek birása és használata mellett közelítheti meg a tanítás művészetének eszményét. Minden tanítónak föladata, soknak tényleg nemes ambiciója, hogy ezen eszmény felé törekedjék. Goerth ezen munkájában ennek az eszménynek a megközelítését akarja megkönnyíteni olvasóinak. Felfogása szerint a *kérdéseknek minden tekintetben kifogástalan feltevése* az, a mely a tanítást, az alsó- és középfokú iskolákban művészivé teszi, s épen azért a kérdezés művészetére akarja megtanítani az olvasót. Ezen fejtegetései azért is figyelmet érdemelnek, mert az iró nem elégszik meg a kérdésfeltevés elméleti szabályainak elsorolásával, mint a nevelés- és oktatástani kézikönyvek irói teszik, hanem a kérdezés szabályait a különböző tanítási tárgyakból vett *mintatanítások* által szemlélteti s egyszersmind rámutat azokra a kisebb és nagyobb hibákra, melyeket a kérdezés művészetében nem jártas tanítók lépten-nyomon el szoktak követni.

Ebben a könyvben tehát az elméleti fejtegetéseken kívül egy néhány jól kidolgozott mintatanítást is talál a tanulni vágyó tanító; de már maguk az elméleti fejtegetések is rövid példákkal vannak illusztrálva. Bemutatunk itt ezekből egyet. Az iró a kérdés feltevésének szabályait a különböző mondattagokra való kérdések sorrendjében adja elő, s az állítmányra való kérdések feltevésénél azt mondja, hogy ezen kérdéseknél más állítmány használandó, mint az, melynek a válaszban elő kell fordulnia; ezért aztán csupa kényelemből ilyféle színtelen állítmányokat szoktak felhasználni: lesz, volt, kell, történt, és legszivesebben: csinál, tesz. Mit tehetett? Mit csinált? — Százszor és ezerszer hallja az ember ezt kérdezni, a nélkül, hogy a kérdező meggondolná, hogy *az efféle kérdésekre ezerfélekép lehet felelni.* Hogy az igei állítmányra föltett kérdés szellemképzővé váljék, *szükséges, hogy a tanító a feleletben várt cselekvést, a kérdésben a megfelelő felsőbb (nemi) fogalommal fejezze ki, és a gyermeket ezzel arra szorítsa rá, hogy abból a kivánt faji fogalmat következtesse.*

Tegyük föl, hogy egy kis egérről szól a történet, mely játék közben a szikláról leesve az alvó oroszlánt fölébresztette, s az oroszlán megragadja irtózatos talpával. Ez a kérdes: mit csinált az egérke? vagy: hová esett? vagy: mit tett az oroszlán? csak kontártól telik ki, habár a gyermek kitalálja is a helyes feleletet. — A szikláról való leesés ezen főfogalom alá helyezhető: baleset, szerencsétlenség; a ténykedés: az oroszlán fölébresztése; és a talpával megragadás ezen főfogalom alá: veszélybe jutott, dühös lett (a szerint, a mint az egérre, vagy az oroszlánra vonatkoztatjuk). Ehhez képest így teendő fel a kérdés: Mily *baleset* érte az egeret játszás közben? Mily *veszélybe sodorta* leesése? Mivel muttata *ezen való bosszankodását* az oroszlán? Könnyű belátni, hogy ily kérdések gondolkozásra ösztönöznek és a szellemre képzőleg hatnak.

Azonban sokan nemcsak azt a hibát követik el, hogy ily színtelen állítmányokat alkalmaznak, hanem, a mi még rosszabb, vagy egész határozatlanul kérdeznek, vagy olyan fordulatokat tesznek, melyek a tisztán gondolkozó gyermekeket a legnagyobb zavarba hozzák. Lássunk néhány, ily ferde kérdést, melyekre a zárjelbe tett válasz lenne a várt felelet. Mi történik, ha beszívjuk a levegőt? (A tüdő kitágúl.) Mi történik, ha kileheljük? (Összehúzódik.) Mit adott ki Jézus, midőn a keresztfán függött? (Lelkét.) Mit szórt Isten a földre? (Átkot.) Mit csinálnak a *cer*-rel végződő franczia igék? (*A, o, u* előtt cedille-t vesznek föl a *c*-hez) stb. Sokszor a gyermekek nevetséges, de igen találó felelettel mutatják meg, mily nevetségesek az efféle kérdések. — «Ha testvéredtől elveszesz egy zsemlyét», kérdezte egy tanító (hogy a lopás fogalmát kifejtse), «mit cselekszel akkor?» «Megeszem» — felelte a gyermek. — «Ha megkérded a szivedet, mit beszél ez neked a jó Istenről?» — «Semmit!» volt a válasz. — Mi a hiba ezekben a ferde kérdésekben? Az, hogy egyikben sincs a válaszban várt cselekvés a helyes nemi fogalom alá helyezve. Mindenütt hiányzik a kérdezőnél vagy a gondolkozásban való élesség, a mennyiben nem képes a nemnek a fajt biztosan alárendelni, vagy hiányzik a czélra vezető kedv, mely ehhez a fáradsághoz szükséges.

Már magából e kis mutatványból is látható, hogy Goerth könyve gondolatokat ébreszt és minden tanító nagy haszonnal forgathatja. A könyv a következő fejezetekre oszlik: A kérdezés művészetében való kiképzésről. Ez általános részt követik az egyes tanítási tárgyakra vonatkozó részletes fejtegetések, u. m.: Mintatanítások az anyanyelvi oktatásból. Ez a legterjedelmesebb rész, mely az egész könyvnek mintegy felét teszi, s melyben az irálygyakorlatok tárgyának előleges megbeszélése is terjedelmesen van fejtegetve. Ezt követik: Próbaleczkék a vallás tanításából. Útmutatás a történet és földrajz tanításához. — Tanítási előadások a természettani oktatásból. — Az irva-olvasás tanítása. A franczia és angol nyelv tanításának czélja és módszere a felső leányiskolákban. — Gyakorlati figyelmeztetések a számtan első oktatásához. Útbaigazítás a növénytan oktatására nézve. — A fiatal leányok olvasmányairól.

Sok érdekes tárgyat ölel föl tehát e könyv, s különös tekintettel van a leányiskolákban való oktatásra. Sok figyelemre méltót mond el a leányok olvasmányairól is, épen arról, mely nálunk is a napi kérdések közé tartozik, különösen mióta a Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztálya szőnyegre hozta s vele behatóbban foglalkozik.

Csak az a kár, hogy ez a különben ajánlásra igen méltó munka nagyon hibásan, hanyagul, idegenszerűségekkel elhalmozva, s épen ezek miatt sok helyt egész az érthetetlenségig gyarlón van magyarra lefordítva. Föntebbi idézetünket is épen ezért több helyt nyelvileg meg kellett változtatni az érthetőség érdekében. Pl. ezt a mondatot: «Tegyük föl, hogy a játékközben a szikláról az alvó oroszlánt fölébresztve leeső egérkéről szól a történet.» (9. l.) Minő magyarság ez is: «Ezen kérdések azon órákon fontosak, *midőn* egybefüggő előadást kell tartani. Olyan kérdéseket aztán az óravégén intéznek a növendékekhez, *ezek tartozván azokat házi dolgozatban megválaszolni. Az előadottra való előkészülés iránti követelés* (!) az utánkörmölés régi bajára vezet vissza, *a mely «jegyzeteket csinálni» ártatlan elnevezése alatt* (!) még mindenütt él» ? ! (14. l.) Vagy ez (a Csipkerózsa című olvasmányból): «Az ne legyen örökös halál, a melybe a királyleány *esik*. A király *reménylé* gyermekét az átok *elől megóvni*.» (20. l.) Ez meg már egészen érthetetlen: «A kérdéseket úgy kell intézni, mint itt adva vannak, és *megügyelendő*, hogy a gyermekek az itt kivánt feleleteket, *a mint azok fel vannak állítva* (!) kapják-e, avagy legalább az értelmöknek megfelelő alakban-e. Ez a kisérlet a tett kérdések helyessége mellett fog bizonyítani. Természetesen megvárható, hogy a gyermekek általában megszokták-e már átgondolni a helyesen föltett kérdést.» (19. l.)

Az ilyféle nyelvhibákat, melyektől hemzseg e könyv, tekintbe véve, csodálkozni kell azon, hogy a Franklin-társulat, — a mely, mint e fordítás előszavából is kitünik, szakértők által gondos czenzura alá véteti az általa kiadandó munkákat, — ezt a különben derék könyvet ily gyarló fordításban engedte megjelenni. K. L.

*

MAGYAR OLVASÓKÖNYV, felsőbb leányiskolák, polgári leányiskolák és egyéb hasonló czélú intézetek számára. Szerkesztette *Révy Ferencz*, a budapesti magyar kir. állami felsőbb leányiskolában a magyar nyelv és irodalom rendes tanára. Második rész. Budapest, 1888. Kiadja Singer és Wolfner könyvkereskedése. (Andrássy-út 10. sz.) Nagy 8-adr. 1—200 lap. Ára fűzve 1 frt, csinos vászonkötésben 1 frt 20 kr.

Örömmel jelentjük, hogy *Revy Ferencz* magyar olvasókönyveinek, melyek I. kötetét folyóiratunk tavalyi folyamának 91—95. lapjain bővebben méltattuk, immár a II. kötete is elhagyta a sajtót. Ez a kötet a polgári és felsőbb leányiskolák legújabb tanítási tervének értelmében készült s a nevezett iskolák II. osztálya számára való. Az I. kötet a felsőbb leányiskolák számára készült ugyan, de a mennyiben legújabban a polgári és felsőbb leányiskolák magyar nyelvi tanításterve (az I—IV. osztályokra nézve) teljesen egyenlővé tétetett, az I. kötet is minden nehézség nélkül használható a polgári leányiskolákban is.

Általában véve elmondhatjuk, hogy a szerző, kinek a leányoktatás és nevelés terén hosszas idei gyakorlata és bő tapasztalata van, ez újabb kötet szerkesztésében az előbb kezdett helyes úton haladt tovább, a mellett értékesítette a szakférfiaknak az I. kötetre tett megjegyzéseit is. Az olvasmányokat gondosan, izléssel válogatta össze, jobbára elsőrendű irók műbecscsel biró munkáiból; tekintettel volt a stilus magyarossága mellett az illető osztály növendékeinek értelmi fejlettségére és súlyt fek-

tett arra, hogy az olvasókönyvnek meglegyen a maga különleges *leányiskolai jellege*; ezt különösen azzal igyekezett elérni, ~~hogy~~ *hogy női eszményképeket* szép számmal vett föl hazánk történetéből. Az olvasmányokat tartalmi rokonságuk szerint külön fejezetekbe csoportosította s az illető osztály tanítási anyagából vette.

E könyv 6 részre oszlik. Az első részben «mesék, tréfák, elbeszélések» vannak, nagyobbára rövidek, egy pár hosszabb is. E szakaszban Fáy András, Czuczor Gergely, Aesopus, Vas Gereben, Arany János, Jókai Mór, Kisfaludy Károly, Mikszáth Kálmán neveivel találkozunk.— A következő rész címe: «Hazánk földje és népe. Népszokások». (Hunfalvy János, Jókai, Réthy L., Arany L. — Gyulai.) Ezután következik nehány népmese, köztük kettő Benedek Elek «Székely népmesék» című gyűjteményéből. A 4-ik rész három kisebb csoportot foglal magában: görög regéket, leginkább Cox után; képeket Róma történetéből (Bajza József, De Gerando Antonina után), köztük egy olvasmány Coriolanusról és anyjáról, Volumniáról, másik a Gracchusok anyjáról, Corneliáról, szól; ide tartoznak továbbá: elbeszélések, élet- és jellemrajzok a magyar nemzet történetéből, köztük: Az egri nők (Horváth M.), Mária Terézia (Horváth M.), Lorántfy Zsuzsánna, Bornemisza Anna, — Zrinyi Ilona (Zsilinszky M. után), Komjáthy Anna, — Wesselényi Miklós báróné, szül. Cserey Ilona (Endrődy S. után) élet- és jellemrajzai. Tartalmilag ide való Győry Vilmos szép költeménye: Losonczyné, mely a versek csoportjában foglal helyet. — Az 5-ik rész természeti képeket tartalmaz, számszerint ötöt, Lázár Kálmán gróf, Herman Ottó, Kriesch János és Klein Gyula tollából. Az utolsó részben 23 jól megválasztott költemény van, legtöbbje Petőfitől, Arany- és Tompától.

Az olvasmányok közé a szerző maga is irt nehányat, s a prózaiak egy részében a czélhoz képest átalakításokat is tett. Ez átalakítások, ott, a hol a szükség kívánja, nemcsak helyeselhetők, sőt itt némely olvasmányra még nagyobb mértékben kellett volna azokat alkalmazni. Így pl. az «Alföldi lakodalom» című 30-ik olvasmányt (Réső-Ensel S. után) még jobban meg kellett volna rövidíteni; a primitiv alkotású vőfélyversekből elég lett volna kevesebb is mutatónak, s a menyasszonytáncz leirását a 18. lapon stilus tekintetében világosabbá kellett volna tenni. Javítandók továbbá pl. az ilyen helyek: «Aztán *itt folyt* Budapesten keresztül a Duna» (134. l., Széchenyi István életrajzában). József nádor életrajzában: «*Daczára annak, hogy* (e. h. ámbár, mindamellett, hogy) *a királynak közel rokona volt, azért még sem tért el az igazságtól soha. Soha sem kedvezett igazságtalanul a királynak*, hanem hű védelmezője volt mindig a magyar nemzet jogainak.» Ép így kihagyandó, vagy átalakítandó az a hely Bornemisza Anna életrajzában, mely Teleky Mihályt, nagyon is keményen s aligha elég jogosan, a haza ellenségének nyilvánítja. — A 143. lapon Deák Ferencz temetéséről van szó: «Beláthatatlan sokaságú embertömeg *vonult* végig a temetőbe vezető útczákon. A merre a *vonat vonult*» stb. Itt változatosabb és szabatosabb is volna a *vonat* helyett a *menet* szó. — Lorántfy Zsuzsánna életrajzában, a 146. lapon, «a tizenegy» éves leányról oly dolgok vannak elmondva, a melyek csak nagyobb korúra illenek. A zavart egy gonosz sajtóhiba okozta, mert ha *tizenegy* helyett *tizennégyet* veszünk oda, a mint az eredetiben is van, mindjárt rendben lesz a dolog.

Az ilyes, kevéssé jelentékeny hibák egy későbbi kiadásban könnyű szerrel javíthatók lesznek.

E kötet külső külső kiállítása igen csinos; szép fehér papirra könnyen olvasható, világos és elég nagy betűkkel van nyomva. A bekötés, mint az I. köteté, elég erős és izléses.

Ez olvasókönyveket, melyek I. kötetét már a nagymélt. vallás- és közokt. miniszterium is engedélyezte, bátran ajánljuk az illető iskolák számára s vezetőik becses figyelmébe. K. L.

*

Ujabban megjelent könyvek:

KÚTHY LAJOS ÉLETE ÉS MUNKÁI. Irta *dr. Váli Béla*. Budapest, 1888. Kiadta Aigner Lajos. Kis 8-adr. 162 lap. Ára fűzve 80 krajczár.

E tanulmány Kúthy Lajosnak, a 40-es évekbeli nagyreményű és bálványozott irónknak, a «Hazai rejtelmek» nagy feltünést keltett szerzőjének életével és munkáival ismerteti meg részletesen az olvasót. A szerző, feladatául tűzte ki, hogy kiemelje ezen irónkat a feledés homályából, melybe őt politikai elvtagadása döntötte, a mennyiben a szabadságharcz után hivatalt vállalt s az önkényuralom szolgálatába állott. E feladat megoldása, a dolog természete szerint, csak részben sikerülhetett Válinak: az irónak sok tekintetben jeles művei iránt fölkelthette ugyan az érdeklődést, de az ember nagy tévedését nem menthette ki. Az irodalom barátai s az irodalomtörténet kedvelői és szakemberei bizonyára érdekkel és tanulsággal fogják e tanulmányt olvasni.

*

UTAZÁSOK KÖNYVTÁRA. Szerkeszti a Magyar Földrajzi Társaság. A szövegbe nyomott számos képpel. Budapest, 1888. Franklin-Társulat.

A Franklin-Társulat hasznos szolgálatot tesz irodalmunknak, midőn 2-ik kiadásban, füzetekben közrebocsátja a Magyar Földrajzi Társaság választmányának felügyelete alatt szerkesztett «Utazások könyvtárát». Ez útleirások nemcsak gazdag földrajzi és népismei ismereteket tartalmaznak, hanem egyszersmind kellemes olvasmányul is szolgálnak. Különösen ajánlhatók ezek a tanulni szerető ifjúságnak. — A teljes gyűjtemény 20 füzetben fog megjelenni, egy-egy füzet 5—6 ívnyi terjedelemben; ára egy füzetnek 40 kr. A gyűjtemény egy része már kapható, s az egész a jövő tavaszra fog megjelenni. Tartalmazni fogja a következő, számos fametszettel díszített munkákat:

1—6. füzet. **Zájzánból Khámin át Tibetbe és a sárga folyó forrásvidékére.** *Przseválszkij Mikhájlovics Nikoláj*, orosz ezredes, harmadik útja Közép-Ázsiába. Oroszból átdolgozta *Csopey László*.

7—9. füzet. **Ázsia és Európa körülhajózása a Végán.** Báró *Nordenskiöld Adolf Eriktől*. Átdolgozta *Varga Ottó*, tanár.

10—13. füzet. **Utazás a «Napsugáron».** Irta *Lady Brassey*. Az angol eredetiből átdolgozta dr. *Oreg János*, tanár.

14—16. füzet. **Serpa Pinto utazása Afrikán keresztül** az Atlanti oczeántól az Indiai oczeánig. Átdolgozta dr. *Brozik Károly*, tanár. Bevezetésül a Dél-Afrikában tett utazások vázlatával *Thirring Gusztávtól*.

17—20. füzet. **A Saharától az Arabáhig.** Utazás Egyiptomban és Palæstinában. Irta *Asbóth János.*

*

«**Kalotaszegi Varrottas-Album**» czím alatt, alulirtak, az *Erdelyi Közművelődési Egylet* s a *Gyarmathy* Zsigáné ő nagysága erkölcsi támogatása mellett még ez év folytán *mintalapokat* szándékozunk kiadni. Midőn ezt a művelt nőközönség szives tudomására hozzuk, egyuttal, előleges tájékozásul még a következőket jelezzük.

1. Az *Album* két főrészből fog állani, ú. m. *mintalapokból* és *szövegből.*

2. A *mintalapok* tartalmazni fogják a *Kalotaszegen* s vidékén egybegyűjtött régi *magyar* himzőmintákat.

3. A minták három nagy csoportba lesznek beosztva; az elsőbe tartozni fognak a *keresztszemesek*, a másodikba a *fehéresek* vagy *áttörtek* s a harmadikba az *irásosak.* Minden minta az eredetinek megfelelő színnel lesz kiállítva.

4. A szöveg tartalmazni fogja a varrottasok vázlatos történetét, az egyes minták rövid jellemzését s a kivitel (levarrás) alapos leirását.

5. Az egész művet füzetekbe osztjuk. Minden hónapban egy-egy füzet fog megjelenni, 5—8 mintát tartalmazva. Egy füzet ára 60 kr. lesz, portómentesen expediálva.

6. A minták, különös tekintettel a gyakorlati életre, úgy lesznek kiállítva, hogy pl. a keresztszemesek és fehéresek első látásra, az irásosak pedig egyszerű utasítás alapján bárki által levarrhatók, vagy levarrathatók lesznek.

7. Czélunk e művel következő: *a)* A múltból örökségkép fennmaradt *varrottas-mintákat*, mint nemzeti kincset nyomtatásban megörökíteni s a művelt nőközönség számára könnyen hozzáférhetővé tenni. *b)* Biztos tájékoztatót nyújtani mindazoknak, kik a varrottasok eredeti hazájából, Kalotaszegről kész munkákat szándékoznak rendelni. *c)* Gazdag mintagyűjteményt szolgáltatni azon művelt nők kezébe, kik az ilynemű kézimunkákat előszeretettel kultiválják. *d)* Az elemi, felső nép-, polgári s felsőbb leányiskolák, úgy szintén magánnevelőintézetek, nőipariskolák s tanítónőképezdek számára oly rajzmintákat adni, melyeknek eddig hijával voltak, s melyek lerajzolása sok gyönyörűséggel, levarrása pedig nagy anyagi haszonnal jár.

Előjegyzéseket (egyszerű levelező-lapon) elfogadunk már.

Pentsy József polg. isk. rajztanár és *Szentgyörgyi Lajos* áll. isk. tan. mint a K. V.-Album szerkesztői.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Tizedik közlemény.)*

A *10586.* sz. íven. Gyűjtő: Tóth Amália áll. tanítónő Tövisen. Ferenczy Irma 50 kr. Walter Károly 20 kr. Walter Eszti 10 kr. Walter Giza 10 kr. Walter Pista 10 kr. Walter Lajos 10 kr. Ferenczy Kornél 10 kr. Gyürky Matild 20 kr. Gyürky Berta 20 kr. Gyürky Vilma 10 kr. Boér Vilma 10 kr. Boér Amália 10 kr. Boér János 10 kr. Szilágyi Róza 10 kr. Drach Ernesztin 10 kr. Drach Blanka 10 kr. Horváth Berta 10 kr. Muntyán Ilona 10 kr. Krafft Ferencz 10 kr. Lővi Hermina 20 kr. László Pál 10 kr. Löwe Móritz 10 kr. Löwe Miksa 10 kr. Stern Ilona 20 kr. Dr. Boér Jenőné 1 frt. Friedländer Relli 50 kr. Slaszkovich, Jáczintné 50 kr. Pallós Róza 15 kr. Pallós Emma 15 kr. Rosenthal Eszti 10 kr. Telesdy Ferencz 50 kr. Visky Mari 20 kr. Fried Ignáczné 30 kr. Berkó Salamon 30 kr. Salamon Hermanné 1 frt. Salamon Simonné 1 frt. Ravai József 30 kr. Horváth László 30 kr. Molnár Róza 20 kr. x. y. 10 kr. Kovács Ilona 10 kr. Kovács Friczi 10 kr. Grünfeld Máli 10 kr. Mihály Róza 10 kr. N. N. 30 kr. Gergely Antal 50 kr. Balog Jánosné 1 frt. Bernád Róza 30 kr. Krisan István 50 kr. Rácz Gábor 20 kr. Wass Albert 50 kr. Bratói Stefan 20 kr. Grionda Demeter 50 kr. Klein Mihály 50 kr. Moga János 10 kr. Czobel Simon 10 kr. Palkó Róza 10 kr. Újvári Endre 10 kr. Nagy Lajos 50 kr. Kátrovitsné 60 kr. Rothenstein S. 40 kr. Vóth Amália 30 kr. *Összesen 17 frt.*

*

A *872.* sz.** íven: Szombatfalvy Anna, alispán neje, Komáromban: *2 frt.*

A *895.* sz. íven: Damjanich Jánosné, Budapesten; *1 frt.*

Az *1042.* sz. íven: Granichstädter Jakab, cs. k. udv. ékszerész, Budapesten: *2 frt.*

* A megelőző közleményeket l. az 1887. évf. VI—VII. f. 323—28., VIII. f. 386—94., IX. f. 449—57., X. f. 498—520., és az 1888. évf. I—II. f. 65—80., III. f. 148—60., IV. f. 214—28. V. f. 273—84. VI. f. 339—64. és VII. f. 414—424. lapjain. *Szerk.*

** Innen kezdve a kimutatás a nagy-gyűjtőivekről szól. Szerk.

Az *1846.* sz. íven. Gyűjtő: Osztián Kristóf, városi főjegyző, Szamosujvárott. N. N. 30 kr. Csákány Anna 1 frt. Z. D. R. 30 kr. Virág Mari 20 kr. Voith Mihály 1 frt. Vozzár Manó 40 kr. Hosszú Józsefné 20 kr. Osztián Ilona 60 kr. *Összesen: 4 frt.*

A *2565.* sz. íven. Gyűjtő: Künztl Alajos, gépész-mérnök, Budapesten: 50 kr. Reichenberg Zsigmond 30 kr. Tenner Adolf 30 kr. Ritkey Lajos 30 kr. Rubner Ferencz 40 kr. — 10 kr. G. 20 kr. K. Károly 30 kr. S. János 30 kr. — 13 kr. Stark Hugó 30 kr. *Összesen 3 frt 13 kr.*

A *2590.* sz. íven. Gyűjtő: Lachmann György 1 frt. 10 kr. Szt.-Györgyi 20 kr. Forcher 1 frt. Landshaller Gyula 1 frt. Némethy Antal 40 kr. Kósa Sándor 30 kr. W. W. Antal 20 kr. K. Bódog 50 kr. Kálmán Lipót 30 kr. *Összesen 5 frt.*

A *2723.* sz. íven: Rauscher Lajosné, Budapesten *2 frt.*

A *3221.* sz. íven: Lövészy György, ügyvéd, Budapesten és neje Lövészy Tóth Etelka *3 frt.*

A *3248.* sz. íven: Georgievics Pál Zombán *5 frt.*

A *4518.* sz. íven: Buhala Adolf Kolozsvárott *1 frt.*

A *4646.* sz. íven. Gyűjtő: Ruszwurm Vilmos, czukrász, Budapesten. Edler von Rehenburg 1 frt. Ruszvurm Vilmosné 1 frt. *Összesen: 2 forint.*

A *4776.* sz. íven. Gyűjtő: Nessel Anna, divatárusnő, Sopronban. Tóth István 20 kr. Rokay 25 kr. Miskey 20 kr. Klimet 20 kr. Végh 20 kr. Fuchs 20 kr. Horváth 50 kr. X. Y. 20 kr. Bauer 30 kr. H. W. 40 kr. M. Antal 30 kr. Nussbaum Izsák 10 kr. Strasser Johann 10 kr. Neumann Dénes 20 kr. N. N. 20 kr. M. Johan 20 kr. Stark J. 50 kr. Schöffmann József 30 kr. Klein Nándor 30 kr. Festetics Ella 50 kr. Lángh 10 kr. Kiss Péter 1 frt. K. 25 kr. H. Á. 25 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. A. A. 20 kr. N. 30 kr. Fuchs 10 kr. Kern 10 kr. G. G. 1 frt. Adler Linka 30 kr. Fuhrmann T. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. L. G. 30 kr. N. N. 20 kr. Fischer 40 kr. Klerna 20 kr. Palka 30 kr. T. 20 kr. Tiefbrunner Rudolf 1 frt. Heiszler M. 20 kr. Fröhlich M. 40 kr. ifj. Schmidl Carl 30 kr. N. N. 10 kr. Anfänger 10 kr. Hochfelder 20 kr. J. G. 20 kr. N. N. 25 kr. *Összesen: 14 frt 5 kr.*

Az *5129.* sz. íven. Gyűjtő: Bauer Irma, tanítónő, Tasson. Földváry Frigyes *2 frt.*

Az *5293.* sz. íven. Gyűjtő: Buday Ida, tanítónő, Munkácson, 2 frt. Trachmann Etelka 50 kr. Friedmann Helén 50 kr. Rasch Natalia 1 frt. Meisels Jolánka 50 kr. Meisels Etelka 50 kr. Ránczpek Gusztáv 50 kr. Ferenczy Antalné 50 kr. Lévay Józsefné 20 kr. *Összesen 6 frt 20 kr.*

Az *5317.* sz. íven. Gyűjtő: Bocz-Czehe Mari, Hévizen, 20 kr. Mózes Károlyné 1 frt. Mózes Sali 1 frt. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Az *5335.* sz. íven. Gyűjtő: Czinner Janka, brassói áll. tanítónő. Peller Róza 1 frt. Kozma Ágnes 30 kr. Litschauer Lujza 1 frt. T. Janka 2 frt. Kászonyi Ferencz 1 frt. Viktor Ludwig 1 frt. Székely Andrásné 50 kr. *Összesen 6 frt 80 kr.*

Az *5393.* sz. íven. Gyűjtő: Eberl Róza, tanítónő, Muraszombaton. Eszterházy Heléne grófnő 2 frt. Molnár Örzsi 1 frt. Neumann Anna 1 frt. Span Illy 1 frt. Kirchluhner Anna 1 frt. N. N. 10 kr. N. N 10 kr. A. H. 30 kr. F. 20 kr. Sz. Gy. 10 kr. özv. Andalics Gyuláné 50 kr. Kamermayer Irma 50 kr. Mintsek Erzsébet 50 kr. Berke Mihályné 1 frt. Pintér Ida

1 frt. Pintér Vera 1 frt. Pollák Ida 50 kr. Ambrus Regin 50 kr. Kassauer Ida 50 kr. Czipott Euphrosina 2 frt. Árvai Sámuel 50 kr. Nittnausz Endréné 30 kr. Gáspár Ferencz 1 frt. Hunyady M. 50 kr. Graf Leontina 1 frt. N. N. 20 kr. Singer Lujza 1 frt. Krausz Mária 50 kr. Olajos Sándor 1 frt. Verem Mór 40 kr. Meissner Jeanette 30 kr. Győrffy Béláné 30 kr. Kovács Károly 1 frt. Most Jenni 1 frt. Bölcs Béláné 1 frt. Eberl Róza 3 frt. 20 kr. Kollár Péter 1 frt. Skerbek Amália 40 kr. Kirbis E. 60 kr. *Összesen 30 frt*

Az *5402.* sz. íven. Gyűjtő: Écsy Irma, tanítónő, Békés-Csabán. Beliczey István 5 frt. Beliczey Kálmán 3 frt. Peiffer Antalné 2 frt. Beliczey Rezső 5 frt. özv. Beliczey Józsefné 2 frt. Beliczey Rezsőné 2 frt. Knesch Vilma 1 frt. Kis Lászlóné 2 frt. P. Antal 2 frt. Konopy Kálmánné 2 frt. Konopy Kálmán 2 frt. Konopy Cz. 2 frt. Konopy Sándor 1 frt. B. Königswarter Hermanné 10 frt. Czinner Mátyás 1 frt. Dr. Lővy Lajosné 5 frt. Lovassy Ferenczné 1 frt. Fejér Béláné 1 frt. Beer Kálmán 2 frt. *Összesen 51 frt.*

Az *5415.* sz. íven. Gyűjtő: Elefánty Iréne, tanítónő, Jászberényben. Koncz Menyhért 1 frt. Dukoveczky Sándor 50 kr. Török István 50 kr. Udvary Dominika 1 frt. Velkey Angéla 50 kr. Gyenes Pál 1 frt. Tóth Béla 50 kr. Pintér Mihály 1 frt. Radimelszky Erzsike 50 kr. Burg Gyula 1 frt. Brunner Gyula 50 kr. Moskovitz J. 1 frt. Clignon Jánosné 30 kr. Népbank 1 frt. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. Kébány Gyula 1 frt. ifj. Kébány 1 frt. Klutovszkyné 50 kr. *Összesen 13 frt 50 kr.*

Az *5564.* sz. íven. Gyűjtő: Dullein Károlyné, Nagy-Károly. Wagner Lajos, keresk. az építésre *1 frt.*

Az *5679.* sz. íven. Gyűjtő: Hunfy Imréné, Szegeden. Örley Flóra, színésznő 1 frt. Rózsa Rózsika 50 kr. Follinuszné Etel 1 frt. Somogyi Nelli 50 kr. Rosenstock Lajosné 30 kr. N. N. 30 kr. Temesváry Zoltán 20 kr. Tőkés Emilia 1 frt. K. V. 30 kr. Buday Emil 50 kr. K. Honti Mari 50 kr. N. N. 50 kr Hunfy Imréné 50 kr. *Összesen 7 frt 10 kr.*

Az *5749.* sz. íven: Frey Nina, tanítónő, Maissban *1 frt.*

Az *5767.* sz. íven. Gyűjtő: Haller Zsuzsa, áll. tanítónő, Egerbegyen. Tolvaj József 1 frt. gr. Betlen Bálintné 5 frt. gr. Béldi Györgyné 5 frt. Betegh Ferenczné 3 frt. Weress Zsigmondné 1 frt. Vörös Istvánné 20 kr. Egy valaki 50 kr. Heincz Antalné 20 kr. Zsigmond Mártonné 1 frt. Adorján Irén 30 kr. Br. Jósika Andorné szül. Wesselényi Anna 10 frt. Mackenzie Cland 5 frt. gr. Thoroczkay Eszter 1 frt. Baich Iván 3 frt. gr. Thoroczkay Pálné 50 kr. Keményfy Ilona 50 kr. Gróf Lajosné 40 kr. Ursz Bázilné 20 kr. N. N. 30 kr. Simonffy Jánosné 30 kr. Simonffy Jenő 30 kr. Simonffy Miklósné 20 kr. Harmath Lajosné 50 kr. Sükösd Sándorné 10 kr. Sükösd Leopold 40 kr. Sükösd József 10 kr. Lőrinczy Lajosné 2 frt. Menasági János 30 kr. Roska Péterné 50 kr. Sükösd Zsigmond 10 kr. Magyari Mátyásné 1 frt. Márton József 1 frt. Barabás Erzsi 50 kr. Vaszkán Anna 20 kr. Simonffy Ödön 40 kr. Szathmáriné 1 frt. Haller Zsuzsa 2 frt. *Összesen 49 frt.*

Az *5820.* sz. íven. Gyűjtő: Hermann Erzsi, Kristyánban. N. N. 3 frt. N. 50 kr. O. Mária 50 kr. Anisell Sándor 1 frt. Thoma Ferencz 30 kr. Térey Ferencz 3 frt. Háromy 50 kr. Wurdits Pál 50 kr. Hermann Erzsi 50 kr. *Összesen 9 frt 80 kr.*

A *5849.* sz. íven. Gyűjtő: Höffler Hermin, áll. isk. tanitónő, Berze-

viczén: 1 frt. Berzeviczi Zsuzsánna 2 frt. Oberländer János 50 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Az *5866.* sz. íven: Horváth Irma, áll. tanítónő, B.-Hunyadon *1 frt.*

Az *5905.* sz. íven. Gyűjtő: Ivánovszky Mária Aradon. Özv. Buscher Anna *6 frt.*

Az *5932.* sz. ívén. Gyűjtő: Madarassyné Jancsó Riza, Brassóban. Simai Gerőné Millner Lenke 1 frt. Nagy Gyuláné 1 frt 50 kr. Szabó Sándorné 1 frt. Borosnyay Dánielné 1 frt. Bauer Jánosné 1 frt. Malcher Lujza 1 frt. Harmathy 1 frt. *Összesen 7 frt 50 kr.*

A *6188.* sz. íven: Kövér Emilia, tanitónő, Hajdu-Böszörményen. *2 forint.*

A *6406.* sz. íven. Gyűjtő: Marinovits Sándorné, tanítónő. 1 frt. Marinovits Géza 20 kr. Hersahitz János 30 kr. Pinkay Aloiza 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 50 kr. Valaki 20 kr. Záborszky Béla 20 kr. Marinovits Sándor 20 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

A *6484.* sz. íven: Mihailich Ida, áll. el. tanítónő, Kecskeméten. *2 forint.*

A *6643.* sz. íven. Gyűjtő: Ottó Amália, tanítónő, Krasznán: 3 frt. Becska Terézia 30 kr. Léday Sándor 2 frt. Weisz Dávid 20 kr. N. N. 20 kr. Schwarz Lenke 30 kr. *Összesen 6 frt.*

A *6745.* sz. íven. Gyűjtő: Pilok Márta, Budapesten. Fábián János 1 frt. Fábián Jánosné 1 frt. Fábián Ilona 50 kr. Gyengő Etelka 10 kr. Szamolowszky T. 10 kr. Wittenbauer A. 20 kr. Karolina 20 kr. Penelope 20 kr. Persephone 20 kr. Barbás Róza 10 kr. Lipthayné 1 frt. Thiel József 1 frt. M. P. 50 kr. T. R. 50 kr. *Összesen 6 frt 60 kr.*

A *6838.* sz. íven. Gyűjtő: Réfy Mari, Zala-Egerszegen. Gyömöry Vinczéné 3 frt. Csutor Jánosné 2 frt. Boschán Gyuláné 2 frt. Vizy Gyula 1 frt. Skublics Imréné 2 frt. Stivem Györgyné 1 frt. Somody Sándorné 1 frt. Hrabovszky Flóriné 50 kr. Csesznak Sándorné 1 frt. Sretter Viktor 1 frt. Párt Sándorné 1 frt. Preszler Gyuláné 50 kr. Öszterreicher Antónia 60 kr. Öszterreicher Sándorné 1 frt. Veisz Mátyásné 1 frt. Gózony Lászlóné 1 frt. Skublics Zsigáné 2 frt. Kraszner Frigyes 1 frt. Engelsmann József 40 kr. Hajgató Hermin 50 kr. Zarka Julia 1 frt. Panajoth V. 1 frt. Egerváry Károlyné 1 frt. Krosetz Istvánné 1 frt. Varga Kálmánné 1 frt. Kummer Gyuláné 1 frt. Paliczer Józsefné 50 kr. idősb Czinder Istvánné 20 kr. Handler Istvánné 1 frt. Kiss Lajos 1 frt. Vasinszky József 1 frt. Hrosetz Jánosné 2 frt. Eisenstarker 1 frt Rechnichljer Miksa 50 kr. Punk Edéné 50 kr. Vagl Józsefné 50 kr. K. József 2 frt. Csertán Károlyné 1 frt. Dancsecs János 1 frt. Nagy Gézáné 1 frt. *Összesen 42 frt 70 kr.*

A *7026.* sz. íven. Gyűjtők: Csonda Eleonora és Vései Mariska, polg. isk. I. oszt. tanulók. Nagy Jánosné 10 kr. Izsák Flóra 10 kr. Weisz Frida 10 kr. Posgay Rudolf 10 kr. Bisnyókné 10 kr. Andorkáné 10 kr. Sárközy Margit 10 kr. Völgyesi Mihály 20 kr. Ecksteinné 10 kr. Schlupni S. 10 kr. Fényesné 10 kr. Csondor N. 20 kr. Csondor J. 10 kr. Szigethy 10 kr. Szabó Margit 20 kr. Vaszary Mihályné 10 kr. Foltyné 20 kr. Máthiné 10 kr. Hermanné 20 kr. Bandtné 20 kr. S. 20 kr. Solczné 10 kr. Spitzer Róza 10 kr. Székely Szabina gyűjtése: Boskovitzné 20 kr. L. 10 kr. Egri 10 kr. Székely Árminné 20 kr. Székely Ede 20 kr. Königsberg Lipótné 30 kr. Rosenberg Károlyné 10 kr. Sz. M. 10 kr. Székely

Szelina 10 kr. Latschtetler 1 frt. Kohn Manó 10 kr. Kohn Samu 10 kr. Székely Róza 10 kr. *Összesen 5 frt. 80 kr.*

A *7257.* sz. íven. Gyűjtő: Stroffek Anna, tanítónő, Trencsén-Baánban. Matesiczky Irma 50 kr. Rosenthal Hermin 50 kr. Kaczina György 50 kr. Baross Jusztin 50 kr. Dezső Cornél 50 kr. Buda Therézia 50 kr. Stroffek Anna 50 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

A *7645.* sz. íven. Gyűjtő: Takáts Károly, püspöki főpénztárnok, Nagyváradon: *5 frt.*

A *8545.* sz. íven. Gyűjtő: Kiss József, vallástanár Csurgón 50 kr. Becsák Sándorné 50 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *9538.* sz. íven. Gyűjtő: Schullerus József, Szászrégen. B. Miksa 20 kr. Burghardt 10 kr. Pap A. 40 kr. Brutut 50 kr. Goldberger Manó 20 kr. N. N. 10 kr. Wachner 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *9674.* sz. íven: Dr. Kormos Béla, Verseczen *1 frt.*

A *9961.* sz. íven. Gyűjtő: Botka Károly, ev, ref. lelkész, Nagy-Dobán: 40 kr. ifj. Farkas István 30 kr. *Összesen 70 kr.*

A *10162.* sz. íven. Gyűjtő: Koncz Imre, ev. ref. esperes, Seregélyesen. A vértesaljai rf. v. egyházmegye 1 frt. Seregélyesi rf. v. egyház 50 kr. Koncz Imre 50 kr. Németh Zsigmond 30 kr. Vajda Ferencz 10 kr. Kis István 8 kr. Dancsa József 6 kr. Pap János 10 kr. Botos György 10 kr. Czikora János 5 kr. Baráth István 6 kr. Vég János 6 kr. Szabó B. József 2 kr. Kürti József 10 kr. Botos István 5 kr. Bognár István 2 kr. Sziládi István 5 kr. Németh István 1 kr. Somogyi János 10 kr. Léstár József 10 kr. Kaszás Ferencz 5 kr. Jónás József 10 kr. Szabó József 2 kr. Vajda György 6 kr. Juhász István 6 kr. Ködmencsi János 10 kr. Nagy József 2 kr. Biró János 4 kr. Varga János 2 kr. Pap Ferencz 2 kr. Vajda István 4 kr. Bozai József 4 kr. Benczik István 2 kr. Ö. Borsos János 10 kr. Jónás József 2 kr. Czifra József 4 kr. Tóth József 2 kr. Czifra János 5 kr. Csanádi János 10 kr. Ormándi György 1 kr. *Összesen 4 frt 28 kr.*

A *10377.* sz. íven. Gyűjtő: Székely János, ref. lelkész, Kézdivásárhelyen: 1 frt. Kosiszai József 50 kr. Székely Jánosné 20 kr. Székely Ilona 20 kr. Székely Jankó 20 kr. Székely Malvin 20 kr. Székely Melinda 10 kr. Székely Ödön 10 kr. Székely Katalin 10 kr. Kézdi-Vásárhelyi Takarékpénztár 2 kr. Kovács István segédpap 20 kr. X. Y. 25 kr. Kézdivásárhelyi tantest. 1 frt. Székely Margit 10 kr. *Összesen 6 frt 15 kr.*

A *10451.* sz. íven. Gyűjtő: Turgonyi Lajos, ev. ref. lelkész, Mezőtúr: 1 frt. Morvai Károly, ev. ref. l. tan., 33 kr. Szondy Pál, l. tanító, 1 frt. Hegedüs János, l. tan. 50 kr. Szalkás István, l. tan. 50 kr. Mézes János, l. tan. 1 frt. Nagy István, l. tan. 1 frt 17 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *10510.* sz. íven. Gyűjtő: Závodnik Mihály, cist. r. főgymn. tanár, Egerben: 1 frt. Dr. Igács József 1 frt. Tordy Anyos 1 frt. Gaál Lajos 20 kr. ifj. Tordy István 20 kr. Steigant Lajos 50 kr. Pizgay Antal 1 frt. Sontag János 30 kr. Aura József Fülöp 50 kr. H. 50 kr. Klinovszky Albert 1 frt. *Összesen 7 frt 20 kr.*

A *10786.* sz. íven. Gyűjtő: özv. Jassik Jánosné, Nagy-Kágyán: 1 frt. Valaki 30 kr. Kazay Róza 50 kr. Dr. Kazay Kálmán 50 kr. Lovas Sándor 50 kr. Czirják 30 kr. Debreczeni Ferencz 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. Dr. Miskolczy 1 frt. Jassik Pista 30 kr. *Összesen 5 frt.*

A *11379.* sz. íven. Gyűjtő: Strobel Berta, tanítónő, Kolozsvár. Gr. Bethlen Gergelyné 5 frt. Lászlóné Cseh Berta 3 frt. Sigmond Jánosné

3 frt. Böhm Gusztávné 1 frt. Schreiber Rezsőné 1 frt. Lőrincz Viktorné 1 frt. Nagy Lajosné 1 frt. Herberg Wilhelmine 2 frt. Mohay Lőrinczné 20 kr. Glőzer Józsefné 50 kr. Péterfi Dénes 1 frt. Ehrnberger Ferencz 1 frt. Grosz Viktor 50 kr. N. N. 50 kr. Honty Mihály 1 frt. Strobel Emma 1 frt. Strobel Berta 1 frt. *Összesen 23 frt. 70 kr.*

A *13318.* sz. íven: Radocsay Ferencz, Budapesten *5 frt.*

A *13526.* sz. íven. Gyűjtő: Barcsák Lajos, Szegeden. Matskássy 10 kr. Egy pap 10 kr. Kutassi József 10 kr. Bánya László 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *13811.* sz. íven. Gyűjtő: Tabajdi Sándor, kir. járásbiró Kis-Jenőn 3 frt. Russu Gyula 2 frt. Péczely Elek 2 frt. Kutassi István 1 frt. Dr. Bonts Gyula 1 frt. Milesz Jenő 1 frt. Králitz Aurél 1 frt. Pethő Ákos 2 frt. Orbán József 1 frt. Szkalla Károly 2 frt. Orosz Mihály 1 frt. Kosztolányi 1 frt. Lind István 1 frt. Schaláh Károly 1 frt. Zechmi . . . 1 frt. Ulrich Antal 1 frt. Dr. Ritzinger 1 frt. Szabó Lajos 1 frt. Velits Mihály 1 frt. *Összesen 26 frt.*

A *13864.* sz. íven. Gyűjtő: Grofcsik János, áll. tanító, Sztropkón 50 kr. Tamásko István 20 kr. Rácz Ernő 10 kr. Bodnár Jenő 20 kr. Rojtsek László 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *14040.* sz. íven. Gyűjtő: Weress Ilona, ovónő, Baján. Drescher Ede 3 frt. Tury János 1 frt. Drescher Ignácz 1 frt. Erdélyi Gyála 50 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *15464.* sz. íven: Tolnay Lajos, min. tanácsos, Budapesten *5 frt.*

A *15560.* sz. íven: Budenz József, egyet. tanár, Budapesten *2 frt.*

A *15659.* sz. íven: Fromm Lujza, gazdatisztné, Gyömrőn *2 frt.*

A *16382.* sz. íven: Gróf Csekonits Endre, Budapesten *5 frt.*

A *16657.* sz. íven: B. Szentkereszty Stephanie, Zágon *5 frt.*

A *17010.* sz. íven, Gyűjtő: özv. Br. Radvánszky Antalné, Hatvanban: 5 frt. A. K. 2 frt. Br. Radvánszky Jánosné 5 frt. B. Radvánszky Albertné 3 frt. *Összesen 15 frt.*

A *17549.* sz. íven: Pankotai népbank részvénytársulat *2 frt.*

A *17612.* sz. íven: Saly Erzsi 1 frt. Horváth Bálint 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *18124.* sz. íven. Gyűjtő: Hesz Miklós, Szárcsán 50 kr. Marok István 50 kr. Zamer György, tanító 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *18174.* sz. íven. Gyűjtő: Meiszner János, Váczon 1 frt. Takarékpénztár 3 frt. *Összesen 4 frt.*

A *18398.* sz. íven: Takács Mihály, körjegyző 1 frt. Mihályfyné 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *18439.* sz. íven. Gyűjtő: N. N. Vörösmarthy István, Dabason, közs. jegyző, 1 frt. Garzó Mihály 20 kr. Szeibin István 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *18811.* sz. íven. Gyűjtő: Tocsek Helén, polg. kép. növ. Budapesten. Tocsek Mária 1 frt. Ghillány Szidi 1 frt. Molnár Amália 1 frt. Ghünter Ilona 1 frt. Emődy Vilma 1 frt. Veskay László 1 frt. Dr. L. 50 kr. Sporzon Ernő 1 frt. Nyitrai iparbank, mind részvénytársaság 1 frt. Huberger Ernő 1 frt. Marzsó György 1 frt. Vater Jamar 3 frt. Günther Béla 1 frt. Lászlófi 1 frt. Langhammer Vincze 1 frt. Weber János 1 frt. Bezei 50 kr. *Összesen 18 frt.*

A *18963.* sz. íven. Gyűjtő: Koller Tivadar, földbirtokos, Alsó-Szent-Iványon 1 frt. Salamon Zsófi 1 frt. Péchy Pista 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Az *1385.*sz. íven. Gyűjtő: Bosnyák Sándor, községi jegyző, Bezdán 40 kr. N. N. 40 kr. Roheim Károly 40 kr. Csapláros 10 kr. Novák Armin 40 kr. Loschitz J. 20 kr. Loschitz E. Lipót 20 kr. Csüreky 20 kr. Szabó János 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

A *2422.* sz. íven. Gyűjtő: Forcher Adolf, Budapesten 1 frt. Kellemfy Károly 1 frt. Csáki Bálint 1 frt. Lachmann Gyula 1 frt. Kellemfy Károlyné 1 frt. Csáki Adolf 30 kr. Csáky Gizella 50 kr. Csáki Aurél 60 kr. *Összesen 6 frt 40 kr.*

A *2733.* sz. íven: Szarvasy György, m. kir. államvasuti főfelügyelő, Budapesten *1 frt.*

A *2747.* sz. íven. Gyűjtő: Smerezka Ferencz, oszt. magy. áll. vasúti felügyelő, Budapesten 1 frt. Hangl Gyula 50 kr. Meiszner 20 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

A *2836.* sz. íven. Gyűjtő: Windisch Imre. Lissák Ármin 20 kr. Lövészy Károly 25 kr. *Összesen 45 kr.*

A *2993.* sz. íven. Gyűjtő: Eötvös Károly Lajos, kir. tanfelügyelő, Sepsi-Szt-Györgyön 3 frt. Győrbiró Anna 1 frt. Hálik József 50 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

A *3199.* sz. íven. Gyűjtő: Kuthy Imre, ügyvéd, Budapesten. K. Fülöp 10 kr. Weisz Frigyes 10 kr. Kuthy Imre 20 kr. N. N. 20 kr. K. Gy. 10 kr. Kuthy Anna 20 kr. Kuthy Irén 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *3844.* sz. íven. Gyűjtő: Horváth László, kir. tanfelügyelő, Segesváron 3 frt. Liebl Józsefné 50 kr. Kinizsiné 50 kr. Csató Gábor 50 kr. Rodiger Árpád 50 kr. Székely János 50 kr. Hadházy Julia 1 frt. Gyalai József 50 kr. Apáty Vincze 20 kr. Bonoz József 50 kr. *Összesen 7 frt 70 kr.*

A *3855.* sz. íven. Gyűjtő: Horváth János, igazgató-tanító, Maros-Ludason. Adakozók az áll. el. iskola tanulói: Deutsch Pepi 10 kr. Ehrenfeld Fáni 8 kr. Orosz István 10 kr. Berkovits Fáni 5 kr. Kovács Mari 4 kr. Deutsch Lipót 4 kr. Klein József 12 kr. Spielmann Emma 10 kr. Stern Giza 10 kr. Deutsch Teréz 4 kr. Sámuel Gedeon 4 kr. Izsák Lina 2 kr. Dimenstein Háni 1 kr. Klein Samu 6 kr. Berkovits Bernát 4 kr. N. N. 6 kr. *Összesen 1 frt.*

A *3888.* sz. íven. Gyűjtő: Klug Adolf, isk. igazgató, Orsován 1 frt. Schneider Fanny 50 kr. Klug Józa 50 kr. *Összesen 2 frt.*

A *3906.* sz. íven: Lévay Ferencz, kir. tanfelügyelő, Szegeden *1 frt.*

Az *5037.* sz. íven. Gyűjtő: Antal Lidia, Monoron. Somogyi László 2 frt. Nagy György 50 kr. Antal Sándorné 50 kr. N. N. 30 kr. Kutsera István 50 kr. Lukácsi Gézáné 50 kr. Burján Imréné 50 kr. Valaki 20 kr. Sesti Ferenczné 50 kr. Fudis Géza 1 frt. Dr. Halász Orbán 1 frt. Antal Lidia 50 kr. *Összesen 8 frt.*

Az *5099.* sz. íven. Gyűjtő: Komáromy Lina, áll. tanítónő, Monor. Névtelen 25 kr. N. N. 40 kr. Geszti Ferenczné 50 kr. Kutsera István 50 kr. Felföldy 50 kr. Koos 50 kr. Komáromy Lina 50 kr. *Összesen 3 frt 15 kr.*

Az *5100.* sz. íven. Gyűjtő: Barcsay Jolán, tanítónő, Pátyon. 1 frt. Hruer Árpád 1 frt. Szabó Lajos, ref. lelk. 1 frt. Klein Herman 20 kr. Hóman Bálint 2 frt. Hóman Bálintné 2 frt. Károlyi Irma 50 kr. Geiner

50 kr. Zinta József 50 kr. Cseke András, földm. 50 kr. Hutera Márton 20 kr. Bika Sámuel, földm. 60 kr. Réthy Lajos 50 kr. Szigeti Szabó, tanár 1 frt. Polgár Sándor 20 kr. Finta István 20 kr. Herczfeld Ignácz 30 kr. Bika János 50 kr. *Összesen 12 frt 70 kr.*

Az *5334.* sz. íven. Gyűjtő: Czink Róza, tanítónő, Pécsett 1 frt. Szelman Győző 1 frt. Auber Vilmosné 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Az *5336.* sz. íven. Gyűjtő: Özv. Czira Balázsné, kisdednevelő, Hajdu-Böszörményben 2 frt. Losonczy Vilmosné 2 frt. Karap Teréz 2 frt. Lányi Gusztáv 50 kr. Pápay Károlyné 50 kr. Weszprény Jolán 50 kr. Weszprény Gáspárné 50 kr. Ray Lajosné 1 frt. Pápay Imréné 50 kr. *Összesen 9 frt 50 kr.*

Az *5365.* sz. íven. Gyűjtő: Csicsa Matild, tanítónő, Szegeden 1 frt. Jancsó Jancsó 1 frt. C. Mária 50 kr. Mazanec Jánosné 1 frt. Tóthné Wachter K. 50 kr. özv. Balpatakyné 30 kr. *Összesen 4 frt 30 kr.*

Az *5441.* sz. íven. Gyűjtő: Orell Feri, Zay-Ugróczon. Michnay Mathild 1 frt. Peltzer Irma 1 frt. Orell Feri 50 kr. Michnay Berta 10 kr. Michnay Árpád 10 kr. Strausz Károly 50 kr. Weisz N. 1 frt. *Összesen 4 frt 20 kr.*

Az *5488.* sz. íven. Gyűjtő: Löwy Julia, Kaposváron. Roth Mathild, nevelőnő, Kaposvár *2 frt.*

Az *5572.* sz. íven. Gyűjtő: Fizély Julia, Újvidéken. Birly Riza 1 frt. Kleintsek Cölestin 1 frt. Kleintsek Gizella 1 frt. Fizély Sándor 5 frt. M. D. 10 kr. B. Zs. 10 kr. W. L. 10 kr. B. E. 10 kr. M. M. 10 kr. Zs. Z. 10 kr. J. K. 10 kr. W. N. 10 kr. B. F. 10 kr. *Összesen 8 frt 90 kr.*

Az *5645.* sz. íven. Gyűjtő: Zachariás Gégény Emma, kisdedóvónő, M.-Szigeten 1 frt. 10 kr. Berger Miksa 40 kr. Klein Dávid 40 kr. Zachariás 1 frt. Schwartz 1 frt. Somogyi Ferencz 50 kr. N. N. 50 kr. Boros Simon 20 kr. N. N. 40 kr. Anna Jolán 50 kr. *Összesen 6 frt.*

Az *5807.* sz. íven. Gyűjtő: Hell Francziska, áll. felsőbb l. isk. tan. Trencsénben *5 frt.*

A *6116.* sz. íven. Gyűjtő: Klingné Koller Réza, tanítónő, Budafokon 50 kr. Kling Vilmos 50 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6122.* sz. íven. Gyűjtő: Barcsay Julia, áll. tanítónő, Monoron 50 kr. Névtelen 25 kr. N. N. 40 kr. Geszti Ferenczné 50 kr. L. István 50 kr. Tariczky 50 kr. Schneller 50 kr. *Összesen 3 frt 15 kr.*

A *6185.* sz. íven. Gyűjtő: Babinetz Emma 2 frt. Kovács Ida 2 frt. Lengyel Samuné 2 frt. Szemián Gusztávné 2 frt. Nothalft Eleonora 2 frt. *Összesen 10 frt.*

A *6836.* sz. íven. Gyűjtő: Redl Julia, Szlávi Ilona, Miaván. Szarka József 2 frt. Gavora Károly 50 kr. Lijovniszky János 1 frt. Török István 30 kr. Werner Adolf 30 kr. Grünwald Herman 30 kr. Brody Mór 30 kr. Weisz József 30 kr. Mandl Károly 30 kr. Herman Vilmos 30 kr. N. N. 50 kr. Brunovszky 20 kr. Kranz J. 20 kr. Grigo Berti 30 kr. Zental Z. 50 kr. Werner Berta 50 kr. Kohn Éva 1 frt. Kosparek 50 kr. Grünhut Hány 20 kr. Németh 80 kr. *Összesen 10 frt 30 kr.*

A *6837.* sz. íven. Gyűjtő: Réfy Laura, Zala-Egerszegen. Svastits Benőné 1 frt. Rosenberg Sándorné 2 frt. Dr. Isoó Jánosné 50 kr. Dr. Isoó János 1 frt. Ő. Csillagné 50 kr. Dr. Árvay István 50 kr. Árvay Csillagh Irma 50 kr. Csillagh Sarolta 50 kr. Hassy Kristófné 60 kr. Dr. Freund Mihályné 1 frt. Gráner Gézáné 50 kr. Deutsch Ferenczné 50 kr. Gráner

Jakabné 1 frt. Büchler Berta 50 kr. Marton Lipótné 30 kr. Stein Bernard 50 kr. Rosenthal Gyuláné 50 kr. Dervariss Lajos 1 frt. Hubinszky Adolfné 1 frt. Breischach Emánuel 1 frt. Kaszter Amália 1 frt. Fenyvesy Miksáné 50 kr. Grünwald Lajosné 30 kr. Fängler M. 50 kr. Udvardy Vinczéné 40 kr. Schütz Sándor 1 frt. Mondschein Eliz 50 kr. Gombás István 40 kr. H.-né 1 frt. Weisz 50 kr. Mokray 1 frt. Strohnioyer Feriné 1 frt. Máyer Istvánné 50 kr. özv. H. Sándorné 1 frt. Dervarics J.-né 2 frt. Izoó Alajosné 1 frt. Dr. Háry Istvánné 50 kr. özv. Erdős Gézáné 1 frt. Kováts Károlyné 1 frt. *Összesen 30 frt.*

A *7228.* sz. íven. Gyűjtő: Aradiné Szabados Etelka, közs. tanítónő Apátfalván. Schiller Aurél, dohány b. v. tiszt. *40 kr.*

A *7512.* sz. íven. Gyűjtő: Werner Magdolna, int. tulajdonos, Pécsett 5 frt. Nemes Honor 1 frt. Mihálovics Antal 1 frt. Schwarz Mária 20 kr. Varga Gabriella 1 frt. Fáy Kiss Ilona 20 kr. Zelesny testvérek testvérek 1 frt Psik Mariska 30 kr. Stern Mariska 20 kr. László Hermin 10 kr. Schmidtler Frida 20 kr. Mihályffy Irén 10 kr. Bedő Irma 10 kr. Kovách Gabriella 20 kr. *Összesen 10 frt 60 kr.*

A *7543.* sz. íven. Gyűjtő: Závodszky Erzsébet, okl. ovónő, Halason 50 kr. Török Elekné 1 frt. Mészöly Anna 50 kr. *Összesen 2 frt.*

A *7811.* sz. íven. Gyűjtő: Bene Gyuláné, Baján 1 frt. Sándor Katalin 50 kr. Halm Sándorné 50 kr. Nágel Sándorné 20 kr. Grünwaldné 40 kr. Szamossy Béláné 50 kr. Scultéty Antónia 40 kr. Scultéty István 20 kr. Scultéty Zsigmond 40 kr. Dr. Nikolsburger Károly 1 frt. Nagy Sándorné 50 kr. Latinovics János 1 frt. *Összesen 6 frt 60 kr.*

A *8142.* sz. íven: Gyulay Richardné szül. gr. Teleky Stefánia 10 frt. Gyulay Richard 10 frt (Bécs). *Összesen 20 frt.*

A *8422.* sz. íven. Gyűjtő: Láng Károly, tanár, Körmöczbányán 60 kr. A körmöczbányai polg. leányiskola tanári testülete 2 frt. Körmöczbányai polg. leányisk. növendékei 2 frt 60 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

A *9906.* sz. íven. Gyűjtő: Klein Szidónia, Tasson. Klein Herman 50 kr. Rosenfeld Emil 1 frt. Adler Zsigmond 50 kr. F. János 1 frt. Klein Gyula 50 kr. Klein Aladár 1 frt. Demfy József 1 frt. Klein Szidónia 50 kr. *Összesen 6 frt.*

A *10355.* sz. íven. Gyűjtő: Vörös Erzsi, Budapesten. Gyenes Lajos 4 frt. Klenner Albert 1 frt. Tuszowskyné 50 kr. V. E. 50 kr. *Összesen 3 forint.*

A *11207.* sz. íven: Özv. Kubik Jánosné, keztyűs, Székesfehérváron *1 frt.*

A *11573.* sz. íven: Bethlen Teleki Ilona grófnő *50 frt.*

A *11838.* sz. íven. Gyűjtő: Riedlné Jeszenszky Paula, Felsőbányán 1 frt. Hanzulovics Józsefné 50 kr. Alexa Tódorné 20 kr. Somlyai Györgyné 50 kr. Csausz Mariska 50 kr. Jancsó Ilonka 50 kr. Kunozly Klemi 20 kr. Ádám Gido 20 kr. Ricsenberger Gabriella 20 kr. Braofka Frigyesné 50 kr. Irgalmas nővérek 60 kr. Háder Ferencz 50 kr. Barkos Józsefné 30 kr. Szüts Illésné 40 kr. Kovács Teréz 20 kr. Szmik Ignáczné 40 kr. Miskolczy Kamilla 20 kr. Hanzutovics Zoltán 10 kr. *Összesen 7 frt.*

A *13937.* sz. íven: Szabó István, áll. el. tan. Küköllővár *50 kr.*

A *14630.* sz. íven. Gyűjtő: Glaser Karola, Nagy-Endréden. Vajda Juliska 1 frt. Dr. Spitzer Mór 1 frt. Rudnyánszky Olga 1 frt. Konkoly Paula 1 frt. Kőrössy Antal 1 frt. Kőrössy Flóra 1 frt, *Összesen 6 frt.*

A *15285.* sz. íven. Gyűjtő: Varga Bertalan, papirkeresk. Kassán 1 frt. J. V. 20 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 40 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

A *16037.* sz. íven: Dr. Rósa Izsó, ügyvéd, Szegeden *2 frt.*

A *16255.* sz. íven: Dr. Miskolczy Zelizy Dániel, orvos, Debreczenben *5 frt.*

A *16620.* sz. íven: Péchy Zsigmond, alispán Eperjesen *2 frt 50 kr.*

A *17109.* sz. íven. Gyűjtő: Pisny Istvánné, dohánybv. tiszttartóné, Battonyán 2 frt. Graschi Erőss Ilona 50 kr. Graszmuck Julia 20 kr. Mikó József 30 kr. *Összesen 3 frt.*

A *16787.* sz. íven: Beszterczey Károlyné, Debreczenben *5 frt.*

A *17203.* sz. íven. Gyűjtő: Bertalan N. Budapesten 2 frt. Bertalan Karolin 50 kr. Szilágyi Boldizsár 1 frt. Szilágyi L. 50 kr. Dr. Catár 50 kr. Pali Vera Margit 30 kr. Dr. Hirsch 1 frt. Freysey 50 kr. Bertalan Dezső 20 kr. Schmid Bernát 1 frt. *Összesen 7 frt 50 kr.*

A *17412.* sz. íven. Gyűjtő: Gyertyánffy Katinka, tanítónő, Székely-Udvarhelyen 2 frt. Szakács Mózesné 50 kr. Szabady Ferenczné 1 frt. özv. Fejérváry Lajosné 1 frt. Szakács Károlyné 1 frt. Zakariás Józsefné 1 frt. Gyarmathy Ferenczné 1 frt. Szenti Erzsike 20 kr. Szenti Margitka 30 kr. Gyertyánffy Gábor 1 frt. Szenti János 50 kr. Szenti Ella 25 kr. Tavaszi Abigél 10 kr. Szenti Anna 15 kr. *Összesen 10 frt.*

A *18237.* sz. íven. Gyűjtő: Potsa József, főispán, Sepsi-Szentgyörgyön *1 frt.*

A *18306.* sz. íven. Gyűjtő: Szalay Sándor, polgármester, Czegléden. Czegléd város *10 frt.*

A *714.* sz. íven. Gyűjtő: Rohay János, tanító, Békés-Csabán. A békésmegyei tanító egyesület részéről *5 frt.*

Az *1659.* sz. íven. Gyűjtő: Kovács Gyula, jegyző, Monoron. Lőrincz István 50 kr. Bárány Sándor 50 kr. Kovács Etelka 20 kr. Kovács Irma 10 kr. Kovács Róza 10 kr. Kovács Margit 10 kr. *Összesen 2 frt.*

Az *1823.* sz. íven. Gyűjtő: Nagy Ferencz, főjegyző, Rimaszombatban. Rimaszombat város 2 frt. Tornyos Görgyné 50 kr. Madarassy D.-né 1 frt. Samarjay Jánosné 1 frt. Szabó Samuné 50 kr. Farkas Ábrahámné 1 frt. özv. Nagy Zatrogh Julia 1 frt. Dr. Lücherer Tamásné 1 frt. Máriássy Lászlóné 1 frt. Ladányi Józsefné 50 kr. Bornemisza Lászlóné 1 frt. *Összesen 10 frt 50 kr.*

A *2341.* sz. íven. Gyűjtő: Bánki Donát, mérnök, Budapesten 1 frt. Kötz Lénárd 1 frt. R. Károly 1 frt. Berhardt Guidó 50 kr. Schütz Béla 1 frt. X. Y. 30 kr. *Összesen 5 frt.*

A *2518.* sz. íven. Gyűjtő: Intődy Adolf, Budapesten. X. Y. 10 kr. H. S. 10 kr. M. F. 10 kr. Sch. F. 50 kr. P. 20 kr. Hollós 20 kr. Döbrei 20 kr. Kiss 30 kr. N—i 10 kr. Pannonka 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Intődy Adolf 1 frt. Hanner Louza 1 frt. Kelemen Péter 50 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

A *3691.* sz. íven. Gyűjtő: Girsik Hermin, Szegeden. Katona Lajos 1 frt. N. N. 1 frt. Girsik Hermin 1 frt. *Összesen 3 frt.*

A *3745.* sz. íven. Gyűjtő: Arányi Antal, kép. igazg. Znióváralján. Akantisz Rezső 1 frt. Mihelinka 20 kr. Puchy József 10 kr. Kronovetter Rezső 10 kr. ifj. Kadleczovits Emil 10 kr. Zakkay Aladár 10 kr. Uhlgárik Szende 10 kr. Erdélyi Imre 5 kr. Erdélyi Ágost 5 kr. Horváth Rezső 6 kr.

Chladok István 5 kr. Domoszky István 5 kr. Laczkó József 4 kr. *Összesen 2 forint.*

A *4684.* sz. íven. Gyűjtő: Balkányi Simon, Tisza-Ujlakon. Sváb Rezső 1 frt. Steinberger Jenny 1 frt. Dr. Kóródi Kálmán 2 frt. *Összesen 4 forint.*

Az *5088.* sz. íven: Bányai Lajosné, tanítónő. Makón *1 frt.*

Az *5130.* sz. íven. Gyűjtő: Bauer Mari, tanítónő, Budapesten 75 kr. Héczey Nándor 5 kr. Landherr Ilona 2 frt. Farszky János 1 frt. Martin K. 20 kr. *Összesen 4 frt.*

Az *5327.* sz. íven. Gyűjtők: Czigler Tirza és Szitner Anna, tanítónők, Egerben. Czigler Thirza 2 frt. Koun Aranka 1 frt. Szittner Anna 3 frt. Imre Leona 3 frt. Schwartz Róza 2 frt. 50 kr. X. Y. 1 frt. Gallasy Józsefné 1 frt. *Összesen 13 frt 50 kr.*

Az *5774.* sz. íven. Gyűjtő: Haniszka Zayda Anna, községi isk. tanítónő, Zólyomban. Az V. és VI. leányosztály gyűjtése 1 frt 64 kr. Haniszkó Zayda Anna 1 frt. *Összesen 2 frt 64 kr.*

Az *5837.* sz. íven. Gyűjtő: özv. Hlavács Dánielné főv. tanítónő *2 frt.*

Az *5870.* sz. íven. Gyűjtő: Hort Erzsi Szegeden. Hort Antal 50 kr. Wolf Dezső 50 kr. Schwartz Simon 50 kr. Singer Feri 50 kr. Veiglovich Emil 50 kr. Blüh Sándor 50 kr. Fl. 1 frt. Danner János 50 kr. Freund Miksa 1 frt. Popp Lajos 1 frt. Rózsa Béla 50 kr. Sziklay Lajos 50 kr. Kőrössy Béla 50 kr. Kőrösi Borbála 50 kr. Tombácz János 30 kr. özv. Farkas Károlyné 30 kr. Hort Erzsi 1 frt 10 kr. *Összesen 10 frt 20 kr.*

A *6174.* sz. íven. Gyűjtő: Kováts Matild, Sarkadon. Árgyelán János *2 frt.*

A *6790.* sz. íven: Thilipp Paula, vezértanítónő. Vörösváron *2 frt 50 kr.*

A *7162.* íven: Schmelhegger Viktória *2 frt.*

A *7436.* sz. íven: Ráth Ferencz, m. k. főbánya tanácsos Selmeczbányán *1 frt.*

A *7718.* sz. íven: Csernátony Lajos, orsz. képviselő *5 frt.*

A *8811.* sz. íven. Gyűjtő: Magvassy M., Győrött. N. N. 40 kr. Tóth Mari, igazg. 50 kr. L. M. 50 kr. C. C. 50 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt.*

A *12445.* sz. íven. Gyűjtő: Moravicz Knézy Karolina, Szabadkán. Ménich Józsefné 1 frt. Ménich Péterné 1 frt. Szezlai Jánosné 1 frt. Racsmány Jánosné 1 frt. Perl Betti 50 kr. Karnir Jánosné 1 frt. S. Jánosné 50 kr. *Összesen 6 frt.*

A *13183.* sz. íven. Gyűjtő: Csonka János, áll. isk. tanító Esküllőn. Sterba Jánosné 10 kr. Sterba Ödönné 10 kr. Rack Manóné 20 kr. Moskovits Adolfné 40 kr. Juhász Károlyné 40 kr. Veisz Lajosné 50 kr. Wéberné 50 kr. Juhász Géza 20 kr. Rui Péterné 20 kr. Laszk Leopoldné 10 kr. Moskovits Katinka 10 kr. Flamm Margit 10 kr. Csonka Jánosné 50 kr. Léderer Józsefné 30 kr. Összesen: 3 frt. 70 kr. levonva postadij: 10 kr. *marad: 3 frt 60 kr.*

A *16665.* sz. ívén. Gyűjtő: özv. Hegyi Mihályné, Debreczenben. Péchy Mihályné szül. gróf Dégenfeld Mária 10 frt. özv. Hegyi Mihályné 50 frt. Böszörményi Róza 25 frt. *Összesen 85 frt.*

A *13778.* sz. íven. Gyűjtő: Zayzon Béláné, polg. isk. tan. S.-Szt.-Györgyön 1 frt. Potsa Erzsike 50 kr. Tompa Miklósné 50 kr. Málik Loránd 50 kr. Nagy Adél 50 kr. *Összesen 3 frt.*

A *16869.* sz. íven. Gyűjtő: Jankovich Gyula, földbirtokos, Öreglakon. 5 frt. Jankovich József 5 frt. *Összesen 10 frt.*

A *16932.* sz. íven. Gyűjtö: Laszkáry Gyuláné szül. Tihanyi Borbála, Pozsonyban: *2 frt.*

A *000.* sz. íven. Gyűjtő: Steinitzer Géza. A Torontál megyei takarék és hitelbank *20 frt.*

A *358.* sz. íven. Gyűjtő: Dr. Pillitz Ignácz, orvos, Budapesten. Vértesy Lajos 2 frt. Dr. Pillitz Ignácz 2 frt. *Összesen 4 frt.*

A *915.* sz. íven! Jármai Gusztávné, Budapesten *10 frt.*

A *946.* sz. íven: P. Szathmáry Károlyné *1 frt.*

A *1530.* sz. íven. Gyűjtő: Gindli Jakab, jegyző, Ráczkevén. Ráczkeve közönsége *6 frt.*

A *3714.* sz. íven: Dr. Jurenák István, min. fogalmazó, Budapesten *10 frt.*

A *3929.* sz. íven. Gyűjtő: Marx Antal, kir. tanácsos és kir. tanfelügyelő, Temesváron. Valló Vilmos 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 50 kr. Vlachovits Melánia 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Herzog Irma 10 kr. Tauber Ida 40 kr. Dr. Dénes 1 frt. Rosa May 1 frt. Eisenstädter Lina 1 frt. Vikol János 1 frt. N. N. 1 frt. B. J. 1 frt. Ott Irma 2 frt. Dr. Max Szidon 50 kr. Tauber Fanni 1 frt. Schmidt Charlotte 1 frt. Biad Mór 3 frt. *Összesen 16 frt 70 kr.*

Az *5165.* sz. íven. Gyűjtő: Benke Nándorné, tanítónő, Dorozsmán 1 frt. Karcsay Irma 1 frt Thúry Vass Teréz 1 frt. N. N. 50 kr. Szalay Miklós 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 40 kr. Zádory Károly 50 kr. Pohl János 1 frt. Dr. Beregi József 1 frt. Makhetes 30 kr. Adler Bernát 50 kr. Tóth Illés 50 kr. Pullant Amália 50 kr. Zádory Lajos 50 kr. Fodor Mihály 50 kr. Varga Imre 50 kr. Lusztig H. 50 kr. Takács Mari 50 kr. N. N. 50 kr. Gzuer Ferdinand 50 kr. Kappan T. Hermin 60 kr. Lőwy Bálint 1 frt. 10 kr. *Összesen 15 frt 40 kr.*

Ekkert Irma igazgatónő *5414.* sz. ívén. Gyűjtők: Kertay Ilona és Bing Betti Aradon. Fábián Lászlóné 5 frt. Dr. Nagy Sándorné 1 frt. Sallai Ilonka 50 kr. Mittelmann Sarolta 50 kr. Tagányi Istvánné 1 frt. N. N. 2 frt. Rozsnyai Mátyásné 1 frt. Posgay Etelka 1 frt. N. N. 50 kr. Vizer Szeréna 40 kr. Spitzer Rezsőné 1 frt. Bing Vilmos 1 frt. Bing Betti 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 15 frt 70 kr.*

A *6171.* sz. íven. Gyűjtő: Ábrahámy Gyuláné, tanítónő, Kis-Várdán. Madarassy Julia 1 frt. özv. Papp Ferenczné 50 kr. Fried Ignáczné 80 kr. Balogh Jánosné 50 kr. Mészelsz Számné 50 kr. Reich Eszti 50 kr. Reiszmann Józsefné 50 kr. Frenkel Sarolta 50 kr. Lovászi Gyula 1 frt. Stern Dávid 20 kr. Klein Éliás 40 kr. Oláh Gyuláné 50 kr. Ábrahámyné Kovács Mária 50 kr. *Összesen 7 frt 40 kr.*

A *6303.* sz. íven: Letanóczky Julia, közs. tanítónő Szolnokon *2 frt.*

A *6377.* sz. íven: Markosné Csája Anna, áll. tanítónő Szolyván *2 frt. 50 kr.*

A 6451. sz. íven. Gyűjtő: Zsille Etelka Pécsett: 1 frt. 50 kr. Buzagits Hugó 2 frt. Zelnis Irma 1 frt. Dürnbachler Ferencz 1 frt. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *6480.* sz. íven. Gyűjtő: Micsinyei Gizella, fővárosi oszt. tanítónő *1 forint.*

A *6637.* sz. íven. Gyűjtő: Szemere Etel Dolhán. 1 frt. Gerevics

Endréné 50 kr. Fialkovszky K. 50 kr. Toperczier Zs. 40 kr. Szoszka őrsvezető 50 kr. Pamlényi csendőr 1 frt. Kr. Ödönné 2 frt. Maurer Vilmosné 50 kr. Összesen 6 frt 40 kr. postadíj 20 kr. *marad 6 frt 20 kr.*

A *6931.* sz. íven. Gyűjtő: özv. Sauersitz Péterné, főv. km. tanítónő: 2 frt. 20 kr. Czeiner Irén 50 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

6944. sz. íven: Semadam Josefin Budapesten *4 frt.*

A *7031.* sz. íven. Gyűjtő: Szalay Etelka, Alvinczen. Heiszer Ödön 1 frt. Drágány József 1 frt. Szomjas István 1 frt. Drágány Gyula 1 frt. Gombos Linka 1 frt. Gombos Vilmos 1 frt. Guboviczyné 1 frt. Horvát Imre 50 kr. Fabienekné 50 kr. Makkay Ferenczné 1 frt. Czeilich Kálmán 1 frt. Br. Horváth Ödönné 2 frt. Br. Wesselényi Istvánné 1 frt. Heltner Frigyes 1 frt. marosváradjai Glück Ilona 2 frt. Glück Mórné 1 frt. Balás András 50 kr. V. Rezsőné 50 kr. Hunonffy Alajos 1 frt. Szalay Etelka 1 frt. Andrásy Berta 50 kr. özv. Virág Ignáczné 40 kr. Ürmösy Ferenczné 50 kr. *Összesen 21 frt 40 kr.*

A *7155.* sz. íven: Schischka Jenőné, főv. oszt. tanítónő: *1 frt.*

Stefézius Eugénia *7223.* sz. ívén. Gyűjtő: Dr. Gallovich Győző, hitoktató, Ujpesten 1 frt. Hanzély István, Nagyvárad 2 frt. Urbány, Bécs, 1 frt. Stefézius (Pola) 1 frt. Stefézius Eugénia, tanítónő, 1 frt. *Összesen 6 frt.*

A *7383.* sz. íven. Gyűjtő: Újváry Kamilla, polg. isk. tanítónő, Pécsett. Haksch Emilné 1 frt. Simonfyné 1 frt. Dulánszky Mária 3 frt. Tálassy M. Fanny 1 frt. Hölbling Viktorné 1 frt. özv. Jobst Jánosné 1 frt. Szinkovich Pálné 1 frt. Andaházy Anna 2 frt. Böhm Sarolta 1 frt. Zánkay Lajosné 2 frt. *Összesen 14 frt.*

A *8579.* sz. íven: Szemere Ilona Dolhán *1 frt.*

A *9426.* sz. íven. Gyűjtő: Szártorisz Ferencz, Szatmár egyh. megyei pap és gymn. tanár, Selmeczbányán: 6 frt. 50 kr. Krok József 50 kr. Koksa Tivadar 20 kr. Koksa Izabella 50 kr. *Összesen 7 frt 70 kr.*

A *9557.* sz. íven. Gyüjtő: Helmbacher Mariska, Ipolyságon: 1 frt. Lypták Irma 50 kr. Kultsár Margit 50 kr. V. N. Sz. 60 kr. Lukách 1 frt. Schiller Antalné 1 frt. Helmbacherné 1 frt. Ságfy Dénesné 50 kr. *Összesen 6 frt 10 kr.*

A *9683.* sz. íven: Scheffer Gusztáv, tanár, Rozsnyón *2 frt.*

A *9691.* sz. íven. Gyüjtő: Schiff Adolf, Szarvason, 20 kr. Reichhart M. 10 kr. Glück Zsiga 20 kr. Schiff Adolf, tan., osztályában gyüjtetett 86 kr. Glück Zsigmond osztályában gyüjtetett 54 kr. Brauer Zsigmond 20 kr. Fuksz Edéné 30 kr. Összesen: 2 frt. 40 kr. Postaköltség: 20 kr. *maradt: 2 frt 20 kr.*

A *9823.* sz. íven. Gyűjtő: Volf György: 2 frt. Volfné Kiss Mária 2 frt. Volf Irma 1 frt. Kiss Béla 1 frt. *Összesen 6 frt.*

A *12096.* sz. íven: Gyűjtő: Benedicty József, gyógyszerész, Békésen 6 frt. Z . . . . . y, főszolgabiró, 1 frt. Huszth Kálmán 30 kr. Mester András 20 kr. Mezey Lajos 50 kr. *Összesen 8 frt.*

A *12783.* sz. íven. Gyűjtő: Toperczer Albin, Bártfán. Bártfai Krumbholczianum kisdedóvoda *5 frt.*

A *12844.* sz. íven. Gyűjtő: ifj. Bajsai Vojnich Máthéné, Szabadkán 1 frt 50 kr. özv. Markovich Lászlóné 50 kr. *Összesen 2 frt.*

A *13450.* sz. íven. Gyűjtő: Csécsi Nagy Zsuzsánna, polg. isk. tanítónő, Kapuváron. Pátzay József 50 kr. Pánik Mihály 20 kr. Medgyessy Jolán 20 kr. Leszlauer Róza 20 kr. Lukesch Flóra 50 kr. Modly Józsefné

30 kr. Kacher Mária 20 kr. Németh János 20 kr. Horváth Lajos 20 kr. N. N. 8 kr. Gaál Sándorné 1 frt. Béry Kálmánné 1 frt. Kovács Antalné 1 frt. Pesty Béláné 1 frt. N. N. 10 kr. Karner Mária 20 kr. Bárdossyné 1 frt. Soós Géza 30 kr. Liptay Vilma 20 kr. Csécsi Nagy Zsuzsánna 62 kr. *Összesen 9 frt.*

A *13644.* sz. íven. Gyűjtő: Kovách Sándor Kis-Kun-Félegyházán. Szobodóczky M. tanár *2 frt.*

A *13725.* sz. íven. Gyűjtő: Rohn Sándor Segesváron és Rend Irma áll. el. isk. növendék. Kováts Lajosné 1 frt. Bartók András 50 kr. N. N. 20 kr. Kovássy 20 kr. Baboss Béni 20 kr. Szilágyi 20 kr. Graffis 20 kr. Benkőné 40 kr. Ader Anna 20 kr. Rend Dénesné 30 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

A *13870.* sz. íven. Gyűjtő: Holluby Vilmos, polgármester. Bakabányai sz. k. városi község *1 frt.*

A *13913.* sz. íven: Sármezey Endre 1 frt. Szathmáry Mihály 1 frt. Házy Mór 1 frt. Purgly János 1 frt. Hahn Vilmos 1 frt. Bohus László 1 frt. Wodianer Béla 1 frt. Bohus Zsigmond 1 frt. Báró W.... r 1 frt. M. A. képviselő 1 frt. N., ügyvéd, Aradon 1 frt. Atzél Péter 1 frt. G. Gyula 1 frt. Karger József 1 frt. Purgly Lajos 1 frt. N. J. 1 frt. Meskó Sándor 1 frt. Ormos 1 frt. Golsäky Tivadar 1 frt. Majorszky 1 frt. Bohus István 1 frt. Boros Béni (Arad) 24 frt. Boros Béniné 6 frt. *Összesen 56 frt.*

A *15497.* sz. íven: Zichy Antal főrendiháztag *2 frt.*

A *16082.* sz. íven: P. Szathmáry Károly *1 frt.*

A *11243.* sz. íven. Gyűjtő: Papp Ferencz Gyekén: 2 frt. Merza Zoltán. 20 kr. Molnár Péter 40 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

A *12079.* sz. íven: Bernáth Gyula Rimaszombatban *1 frt.*

A *604.* sz. íven. Gyűjtő: Dr. Erődi Béla Fiuméban. A fiumei tanító egyesület *5 frt.*

Számozatlan íven: a «Békési Népbank» *6 frt.*

Az *1142.* sz. íven: Machlup Ella Budapesten *3 frt.*

A *4673.* sz. íven. Gyűjtő: Wittmann Károly Kecskeméten. Bende György 40 kr. B. F. 20 kr. N. N. 20 kr. D. J. 10 kr. Emelők 40 kr. Gy. A. 20 kr. K. K. 20 kr. Stern L. 10 kr. N. N. 10 kr. N... l 10 kr. V. G. 10 kr. Sz. 10 kr. S. L. 10 kr. B. J. S. 1 frt. Popper 1 frt. Kohn Gábor 20 kr. Wittmann Károly 20 kr. Lohn Máté 20 kr. Nyul Pál 10 kr. Nyul János 20 kr. ifj. Bende Gy. 30 kr. M. P. 10 kr. B. A. 10 kr. Z. N. M. 10 kr. F. J. 10 kr. N. N. 20 kr. F. S. 20 kr. *Összesen 6 frt. 30 kr.*

A *4990.* sz. íven: Huber Antal Budapesten *1 frt.*

Az *5764.* sz. íven. Gyűjtő: Ticska Lászlóné, tanítónő Jász-Ladányban 2 frt. Gnúst Mórné 1 frt. Gallovich Bertalan 50 kr. Polnik Ferenczné 50 kr. Szendey Károlyné 2 frt. Tráblik Ferenczné 50 kr. *Összesen 6 frt 50 kr.*

Az *5842.* sz. íven: Pelczer Irma, főv. tanítónő *2 frt.*

A *6148.* sz. íven. Gyűjtő: Tóth Korda Aranka, tanítónő, Szegeden. Korda Istvánné 1 frt. Dr. Szabó Emil 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *6701.* sz. íven: Pelczer Josefin, főv. tanítónő *2 frt.*

A *7678.* sz. íven. Gyűjtő: Csigó Mária, tanítónő, Sümeghen 2 frt. Gállik Mária 1 frt. Csigó István 2 frt. *Összesen 5 frt.*